

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Broj 4.-5.

U Zagrebu 1923. god.

Godište XIX.

DUŽ JUŽNOGA VELEBITA.

B. GUŠIĆ.

ZAGREB.

Bilo je koncem srpnja, kada smo krenuli na put. Po kišovitom danu i uz slabu buru izvezao je parobrod »Istranin« od Jadranske plovidbe nas trojicu iz bakarske luke.

Istra je već dugo bila zastrta crnim oblacima, iz kojih su se dugi traci kiše spuštali na isušenu zemlju. Kod Kraljevice zastru i nad nama crni oblaci plavo nebo, a kod Crikvenice zalije nas prvi mlaz kiše. I Vratnik se zavio u neprozirno velo, a gusti oblaci rušili se neprestano niz Senjsku Dragu prema moru. Kod Sv. Jurja pozdravi nas po prvi put sunce, a kad stigosmo u Jablanac već se cijelo nebo plavilo u svome pravom ljetnom ruhu.

Ulazimo u Maslenicu, uski tjesnac, što veže maleno Novigradsko more s Morlačkim kanalom. Prodemo kroz stijenje, i pred nama puče plava i mirna površina Novigradskoga mora. Nasuprot nama produžuje se ono u drugi uski kanao, što ga spaja sa Karinskim morem ili kako ga narod sam zove »Karinom«, dok se na suprotnoj obali, na dnu malenoga zaljeva bijele prve kućice Novigrada.

Sve više se približujemo strmim i visokim, žučkasto obojenim stijenama, što zaokružiće sa sjeverne strane obalu, a još uvijek ne vidiš prolaza, kojim ćeš proći u Zrmanju. Napokon ti crni balvani, što su usadeni u more, odvedu pogled do uske raspukline, do ušća Zrmanje. Međutim je već i parobrod doplovio do ulaza i doskora te visoko stijenje zagrli sa svih strana. U premnogim zavojima provlači se Zrmanja do mora, a parobrod samo polagano slijedi njeno korito, koje je mjestimice jedva toliko široko, da brod može proći. Ogramne raspucane hridi dugo vremena ne dopuštaju nikakovog izgleda, a njihova crvenkasto-tamna boja čudno kontrastira sa dubokom modro zelenom bojom Zrmanje. Jedina živa bića, koja opažaš u toj pustoši su čaplje i jedna vrsta gavrana (*Graculus graculus*), koji preplašeni muklim udaranjem stroja, odlijetaju pred parobromom na drugo mirnije mjesto. Najednom ti, kroz jednu raspuklinu, padne pogled na visoke vrhove južnoga Velebita, a pred svim ostalima na rastrgane Tulove grede, što se sa svojim bezbrojnim tornjićima i vrhovima koče nebu pod oblake. No to je bilo tek za trenutak i već su opet ogromne pećine zatvorile svaki vidik. Međutim se i korito nešto proširilo, stijene se odmaknuše nešto podalje, a nekoliko zelenih livadica, obrubljene prama vodi visokim šašom, pobudjuju tvoju pozornost. Domala eto s desne strane i stare zadarske ceste, što se niz stijene spustila do vode i zašla u malenu šumicu, dok se na lijevoj obali rasprostrio uz obronak mali gaj od samih čempresa i nekoliko pinija, vječno počivalište obrovačkih gradana. Zamalo se ukaže pred tobom i sam

Obrovac, povrh kojega na vrhu strmoga brežuljka stoe zidine i razrušene kule staroga grada.

Izašavši na obalu potražimo gostonicu, te najmimo sobu za noćenje. Neugledna zamazana potleušica, s nakrivenim i razrovanim krovom, polupane i iskidane stube, te uprljani kreveti nisu nas odviše privlačili. No budući da su nam rekli, da je to najbolja gostonica u mjestu, odlučisemo ipak ostati ovdje, kako ne bi gdje drugdje doživjeli još veće razočaranje.

Podosmo, da se prošećemo mjestom. Uske većinom na primorsku taracane vijugave ulice, neugledne zamazane kuće sa jakim drvenim zaklopcima na prozorima poradi bure, odmah su te podsjetile, da si u Primorju. Na južnoj strani mesta ima i jedna ljepša jednokatna kuća, općinsko poglavarstvo, na kojoj se koči ponosni natpis: »Arheološki muzej!« Nažalost ne mogosmo naći čovjeka, koji bi nam bio otvorio valjda uvijek (bar po bravi sudeći!) zaključana vrata tog obrovačkog frama znanosti! Uspnemo se i na staru obrovačku gradinu, koja leži na strmom brežuljku iza samoga mesta, 57 m visoko. Od nekad velikoga grada stoje još samo ostaci od dvije kule i nešto zidova, koji se prema sjeveru spuštaju sve do Zrmanje. Iza gradine pruža se krasan vidik na vrhunce južnoga Velebita od Crnopca pa sve do Sv. Brda. Silan kompleks rastrganog stjenja i ogromnih litica u hiljadama oblika širi ti se pred očima, a crvena boja, što su je posljednji traci sunca rasipali po tim kamenim vrhovima, sjećala me na »Alpenglühn«, koji sam toliko puta, osobito u zimsko doba, promatrao na sniježnim vrhuncima starca Triglava.

Vratismo se nazad u mjesto, spustivši se uskim puteljkom do glavne ulice. Tek sada je mjesto oživjelo! Ljudi su izašli iz svojih tamnih komorica na zrak, jer je sa zapadom sunca ipak malo popustila sparina. Čudnim okom promatrali su nas trojicu, a osobito naše potkovane cipele, kojih su čavli muklo odzvanjali na kamenom pločniku. Proglašiše nas inžinirima, koji su došli da mjere velebitske vrhove, a taj naziv nam je ostao sve do konca ture.

Napokon skrenusmo i u našu gostonicu, gdje nas je za večeru čekalo obligatno jelo onih krajeva: pečena janjetina. Već oko 10 sati podosmo spavati. Izuvezvi stjenica, prilično smo proturali noć, kad me pred jutro baš iz najljepšega sna probudi silna lomljava: moj sudrug, koji je uzame spavao, prodro je postelju, a cijela prastara i već od crva izjedena naprava, sruši še zajedno s njime na pod. Naravski, da poslije ovakovog kraha nije nitko više mislio na spavanje, pa smo se tako, budući je već počelo svanjivati, spremili na put.

Naprtivši teške nahrpnike, prodosmo uskim uličicama staroga mesta, dok su još svi gradani ležali u naručju morfea. Tiho je tekla mirna Zrmanja put mora, a dok smo prolazili mostom, svjetlo je sve više prodiralo u zrmanjski kanjon. Muklo urlanje bure, koja je gore na visoravni bijesnila, pratlo nas je na putu, dok smo zaštićeni pod stijenama zakrenuli iza mosta visokom i lijepo izvedenom cestom na lijevo, polagano se uspinjući. Podno nas isticala se između zelenih livada sada u zoru tamnotljubičasta Zrmanja, dok su se oko ruševina staroga Obrovca stisnile brojne male kućice sadanjega mjestanca. Prama jugu, s druge strane rijeke, uzdiže se u velikim ključevima zadarska cesta, dok nam dalje na desno visoke pećine zatvaraju dalji pogled u sam prodom. Čudno se doimaju čovjeka oba parobroda, koja su se usidrila u luci, i tako zapremila gotovo svu širinu rijeke.

Iza prvoga zavoja hvataju nas prvi valovi bure, koja je, što više dojavimo, sve to jača. Doskora izgubimo iz vida Obrovac i Zrmanju, a cesta sve više okreće na desno. Izademo napokon iz prodola, a studeni mlaz bure zastruji nam u susret. Pred nama se pružilo veliko ravno kameno polje, po kojem danas bura nemilo mete sve, što joj je na putu. Kao duga zmija vuče se cesta preko cijelog polja, a visoko gore u pozadini, na obroncima Velebita, zapažaš joj posljednju serpentinu. Daleko pred nama rumene se u jutarnjem suncu rastrgani vrhunci nanizani jedan uz drugoga, a nad svim ostalima upada u oči ogromna skupina Tulovićih greda, naš današnji cilj. Sam kamen uokolo, samo gdjegdje po koje drvce pognutih grana i isušena lišća, po kojem nemilo udara bura. Hladno je, kao da i ne peče srpanjsko sunce, a bura nam tako zuji oko ušiju, da čovjek svoje vlastite korake ne čuje. Pognute glave polagano napredujemo, teško se tiskajući proti vjetra, a koža nas peče kao da se same oštре iglice neprestano u nju zabadaju.

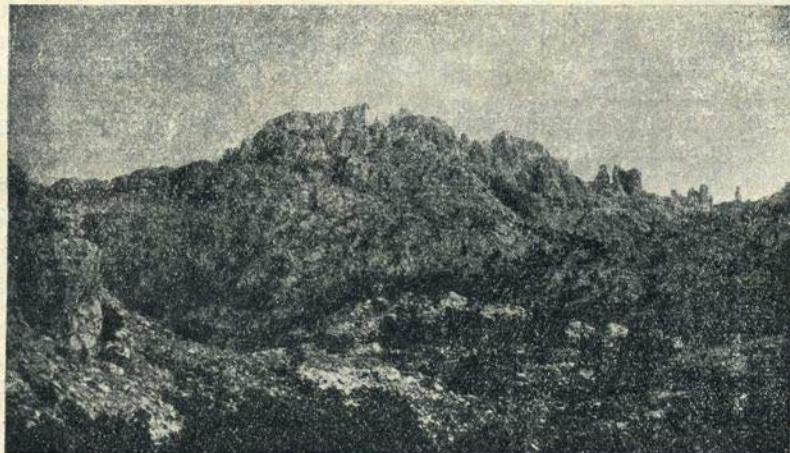
Ostavljamo tako na lijevo cestu što vodi preko Jesenice do Maslenice, pa se sve više približujemo prvim obroncima. Ovdje je bura ipak nešto slabija, jer brežuljci ne davaju vjetru tolikoga zamaha, pa nam je na časove i moguće, da medusobno izmjenimo po koju riječ. Velebitski vrhovi zamakli su nam ispred očiju, a na susjednim obroncima opažamo visoko gore kao uzak trak smjer naše ceste, koja na lijevo zamiče iza strme Bobije za hridine.

Nakon dva sata lagana hoda stižemo do Radinović-bunara, maloga seoca. Kućice su se smjestile neko 500 koračaja na desno od ceste u malenom gaju. Na prvi mah nikako nismo mogli naći cisternu, dok nas neka žena ne uputi u malenu kućicu, ogradienu sa sviju strana visokim zidom. Izgledala je upravo kao malena tvrđava. Uspevši se preko kamenih stuba, uđemo u mrku, zadimljenu prostoriju. U polutami opazimo u protivnom uglu ognjište, oko kojega se natezahu dva sasvim gola mališa za meku kašiku. Veliki crni lonac visio je iznad vatre, a crne zadimljene grede, koje su prekrile prostoriju, podavale su joj karakterističan izgled. Iz pokrajne sobe ako ju smijemo tako nazvati, uđe k nama malena već ostarjela žena u krasnom narodnom ruhu, kućanica. Zapitavši je za vodu, odvede mas u pokrajnu, pomno zatvorenu odaju, gdje se u sredini nalazi velika i dosta duboka cisterna. Tako opskrbljeni dobrom vodom krenu smo dalje.

Obašavši Splitvine, ostavljamo cestu, koja ovdje na desno pravi veliki zavoj i nešto desno od telefonskih stupova, krenemo prečaćem kroz nisku i rijetku šumicu. Ovdje već vlada prilična zavjetrina, pak nas srpanjsko sunce dobro grije. Brojne cikade oživljaju okolinu svojim zrikanjem, a veliki crni leptiri posjećuju rijetke cvjetove, koje je poštedila ljetotrošnja suša. Oko nas brste brojna stada ovaca spaljene i zaprašene listove okolnoga grmlja, a svirka pastira prenosi se od pećine do pećine, daleko u brda. Staza se počinje sve jače uspinjati, dok konačno ne stignemo kraj kote 347 opet na našu cestu. Pred nama se pruža široko kameno polje, kojega smo netom prošli, a niže dolje tamna zareza Zrmanje, u dubini koje leži sakriven Obrovac. Dalje prema jugu pusti Benkovački kraj, dok se više na desno raširilo karinsko i novigradsko more, a sasvim uz horizont tanki plavi trak našega Jadrana.

Prosljedimo dalje cestom, koja u velikom zavoju svladava strmi obronak Škutinovca. Na vrhu zavoja stoji malena kućica ispred koje se otvara prekrasan vidik na najjužniji dio Velebita, te na daleke bosansko-hercegovačke i dalmatinske planine. Osobito se ističu u Velebitu

Crnopac, a dalje prama istoku dugoljasta Dinara sa svojom kukmaston glavicom. Ovdje je okolica nešto jače pošumljena, a skupine većih stabala poprimaju oblik rijetkih šumica. S lijeve strane prati nas neprestano daleki razgled po benkovačkom kraju i više gore po modroj močkoj površini. Zalazimo za Bobiju, koja nam otimlje pogled na more, ali nas zato obilno nagradjuje krasnim pogledima na raspucane Tulove grede, čiji ogromni kameni stupovi, kao tornjevi kakovoga hrama, strše nebu pod oblake. Prekrasnih li motiva za slikara i fotografa! Ispod ceste, između nas i Bobije, prostrla se široka kotlina, puna lijepih zelenih livađica i malenih gajeva, koji kao kakove zelene oaze oživljaju ovaj kameni kraj. Narod ih je prozvao Meki dôci, a zaista i jest mekana sočna trava na tim pašnjacima. Cesta nas sve dalje vodi uzbrdo. Dolazimo do vrha velike serpentine, 611 m. nad morem. Rub ceste ograđen je visokim zidom, za obranu od bure, koja ovdje, kako nam kazuje okolno pognuto grmlje, gadno harači. Odavde se odvaja strma staza na zapad do Jeznice, a pogled obuhvaća cijeli južni dio morlačkoga kanala i dugi sivi jezik Paga. Opet smo na domaku vjetra, koji nam nemilo zviždi oko

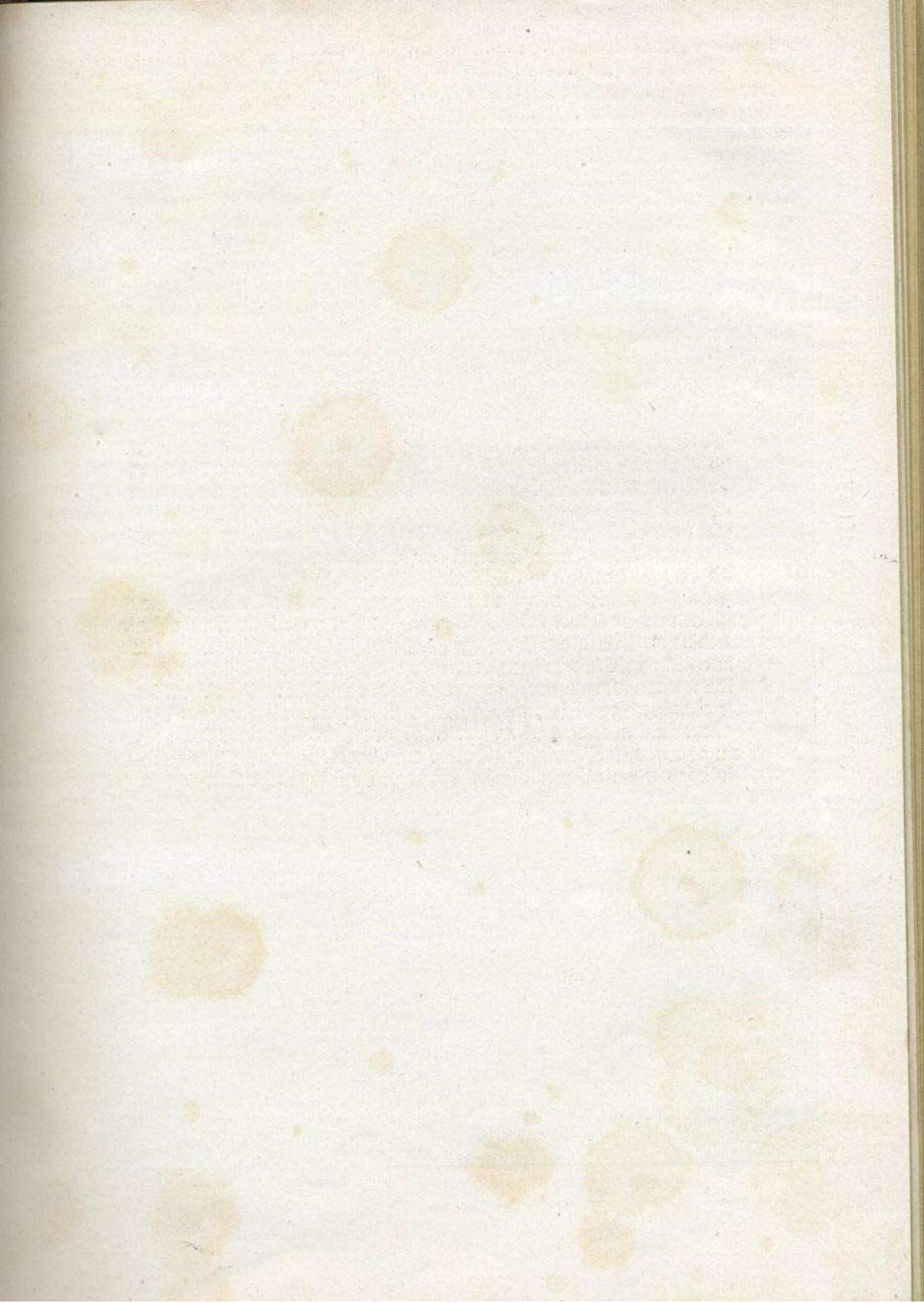

Sl. 1. Velebit: Tulove Grede

Foto: J. Poljak

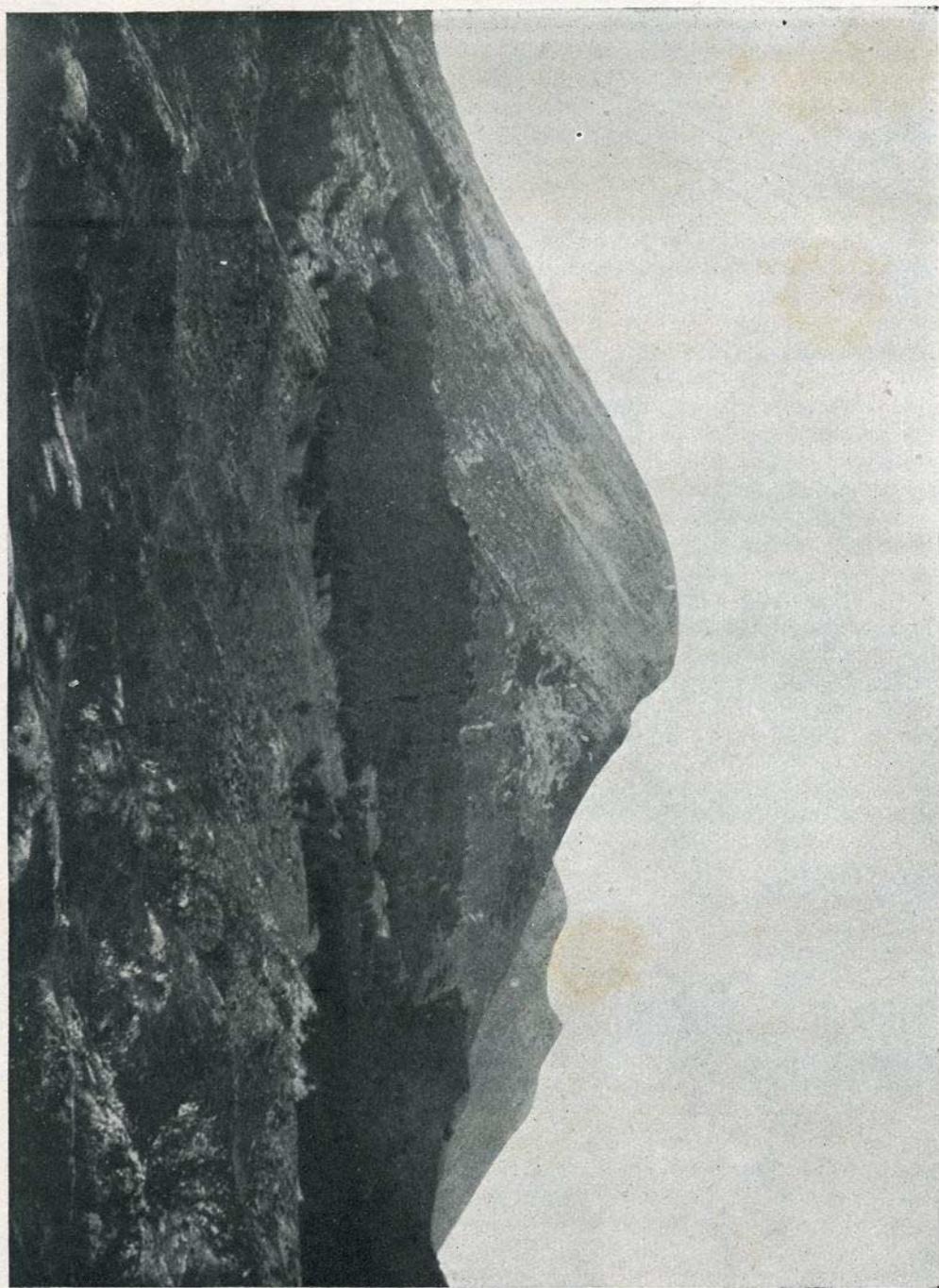
ušiju, dok stizavamo do Podpraga. Malena crkvica i kuća cestarova sačinjavaju cijelo mjestance. Razrušeni ostaci nekadane žandarmerijske stanice priповijedaju o dobroj i kulturnoj upravi talijanske okupatorne vojske. Sada smo se već sasvim primakli ogromnim Tulovim gredama, koje su upravo nad nama raštrkale svoje gole litice. Oko njihovih vrhova natiskuje bura crne magluštine, trudeći se, da ih iz ličke strane progura ovamo. Lijevo od Tulovih greda opažamo mnogobrojne serpentine naše ceste, koja si između strmih litica prokrćuje prelaz u Liku.

Opskrbivši se opet za daljnji put dobrom vodom iz cestarove cisterne, krenusmo dalje. Ostavljamo opet cestu, koja ovdje pravi veliki zavoj na lijevo, i slijedeći telegrafske stupove, strmom i krševitom stazom brzo se uspinjemo. Vjetar postaje sve nesnosniji, a prve crne magluštine sa Tulovih greda pozdrave nas debelim kapljicama. Doskora opet stizemo na cestu, koja se ovdje usjekla u ogromne pećine. Velike kamene ploče, mnogo rastgranog kamenja, gotovo bez svake vegetacije. I ono malo trave izgorilo je od jakoga sunca. Još jednom bacimo pogled

VELEBIT : POGLED NA SV. BRDO SA JUGOISTOČNE STRANE (1753 m.)

FOTO : I. POLJAK

na daleko more, a onda zademo sasvim u pećine. Smijonim zavojima usječena cesta u tu vrlet, sve jače se uzdiže prema prelazu, a silne Tulove grede zauzimaju sve veće dimenzije. Vietar silnom brzinom rastjerava sakupljene oblake, a kad stižemo do prelaza, pozdravi nas opet toplo sunce. Zaklanjajući se za visoke uz rub ceste sagradene kamene zidove, donekle smo ipak zaštićeni od bure, koja se ovdje sa svom snagom ruši prema moru. Prošavši kroz sam prelaz, vodi nas naša cesta uz lijevi obronak strmoga Praga put Praške lokve. Ovdje smo donekle u zavjetrini, pa tako možemo da mirno promatramo novi kraj, što nam se pružio pred očima. Velika jedna ponikva zapremila je sav prostor između okolnih vrhova. Zelena polja, malene livadice zvane lučice, i nagnuti pastirski stanovi sa mnogobrojnim stadima koza i ovaca rasijani su po toj velikoj ponikvi, kojoj se na dnu nalazi prilično duboko jezerce: Praška lokva. Sa sviju strana obrubljuju visoki vrhovi ovu malenu zelenu oazu. Sam kamen bez ičega zelenog, bez grma i cvijetka, izuzev nešto malo klekovine, širi se po okolnim vrhovima.

Stižemo i do gostonice, jedne stalno naseljene kuće u tom kraju. Nekada, dok još nije bila izgrađena lička željeznica, bilo je u toj gostonici vrlo živo. Mnogi kirijaši, vozeći robu iz Obrovca, svraćali su se pod njen gostoljubivi krov. Sada je cesta pusta, nestala su brojna kola, ne odjekuju više po okolnim hridinama za vedrih zvijezdanih noći tugaljivti glasovi ličke kirijaške pjesme, a putem srećeš samo pojedine pješake, koji nakon pozdrava, jednak brzo kako su se ukazali, izmiče za susjednim zavojem. Tako smo nakon dugoga vremena bili prvi gosti, koji se svratiše u tu samotnu kuću. Starina kućedomačin, stasom pravi goršak, iznese nam pred kuću drvenu klupu, te nam ponudi krišku sira i komad raženog kruha, dok nam kućedomačica, u šarenim nazuvkama i širokim pojasu, a inače sva u bijelom rukhu, donese politru crvenoga dalmatin-skog vina. Tako poručavši, ostavimo nahrpmeke u kući, te se cestom vratimo do previje, odakle smo htjeli da pokušamo, kao prvi planinari, uspeti se na Tulove grede. (Sl. 1.)

Dok se njihovi kukmasti i zaobljeni kameni stupovi na južnoj strani ruše strmoglavce više stotina metara, sa sjeverne je strane pristup donekle olakšan, budući da te ogromno točilo, koje se diže u samo središte tih neobičnih stupova, doveđe posve pod vrhunce. Tako smo se složili, da ćemo ovim jedino mogućim uzlazom pokušat sreću! Na samoj previji ostavismo cestu, te na lijevo (jugoistok!) preko malene livade zademo u stijenje, iz kojega, držeći se neprestano lijevo, doskora zademo na prije spomenuto točilo. Među klekovinom, po suhoj travi, uspinjemo se prama sedlašcu, što se visoko gore ukazuje između Bužanjka, što je na karti označen odviše južno, i krajnjega stupa Tulovih greda. S desna se izdižu za još neko 60—100 metara iznad kamenitog podnožja viši, sasvim glatki i okomiti vrhunci Tulovih greda. Osobito se između njih ističu prva dva vrha, koji kao ogromni sivi stupovi zauzimaju sjeveroistočni dio samoga sklopa. Oči ti se gube u bezbroju šiljaka najraznoličnijih oblika, koje niti zajednički greben ne spaja medusobno. Došavši do otprilike polovice točila, ukazuje se lijevo od nas ogromna provalija, koja je osobito sa juga opkoljena tako rastrganim stijenjem, kakovo nisam još nigdje vidio. Zači među to rastrgano i raspucano stijenje, značilo bi zaista zaći u labirint, iz kojega teško da bi našao izlaska. Tanki, visoki, sad ravni, sad zakrenuti ili nagnuti, oštiri stupići, isprekidani i ispresjecani grebeni, nakrivljeni tornjići, sve to izgleda kao kakova velika kameна šuma gologa drveća. Doskora stižemo do sedlašca, odakle nam se opet pokaže za-

darski kraj i more. Odavde zakrenemo među pećine na desno, slijedeći uski jezik točila, koji se nešto više gore među vršcima svršava. Skoro nas opkole pećine Tulovih greda i mi se nađemo na svršetku točila. Pred nama ima neki mali ravnjak, na kojega se popnemo, prebrodivši četveroške malenu stijenu. Odavde nam se pružaju dvije mogućnosti: ili lijevo u raspuklinu između najistočnjeg i drugog kuka, pa kroz nju na mali greben i onda na jedan od vrhova; ili na desno, preko strme pećine u kameninu, pa onda traverzirajući na lijevo golu stijenu na greben i onda opet na koji od susjednih vrhunaca.

Ušavši u raspuklinu, provučemo se kroz razlomljenu stijenu gore do maloga grebena, pa na sam vrh. Odavde nam se pokaže daleki vidik po svoj krajini. Na jugu benkovački kraj sa dalekim Jadranom, na istoku goli greben južnoga Velebita sa Šiljatim Crnopcem, a uz horizont dugi niz dalmatinskih i bosanskih bijelih vrhunaca. Sa sjevera goli i krševiti vrhovi Velikoga vrha, Ripišća i Kuline, koji su sa sviju strana zatvorili ogromnu vrtaču Praške lokve. Ispod Kuline, kao dugi trak, ulazi cesta na sjever, da se kroz tjesna Kraljičina vrata probije na ličku stranu. Na zapad brane nam okolini šiljci Tulovih greda svaki izgled. Spustimo se natrag do ravnjaka. Drugovi odu na sedlašce, kako bi sa ove strane fotografirali Tulove grede, dok ja pokušam sreću s drugim usponom. Preko strme pećine uspnom se do male grede. Odavde pređem dosta mučno na desno u kameninu, te se kroz njega uspnom do njegova konca. Našavši malo šire mjesto počinem, smišljajući, kako bi sada nastavio. Načinom nadvila se strma stijena, preko koje je nemoguće preći, a pred mnom, na lijevo izvan kamina, pruža se obla glatka pećina. Nakon dugoga traženja otkrijem konačno malu raspuklinu. Uhvativši se rukama za nju, i upirući se nogama o rijetke i vrlo slabe stavove, prenesem se, preko toga najtežeg mjeseta, više viseći na rukama, nego opirući se nogama o stijenu, i tako dohvativ mali greben, koji me lako odvede do susjednoga šiljka, jednoga od najvećih u tom skupu.

Sjednem na vrhu, a oči mi se gube u dalekom pogledu. Oko mene velika množina raštrganih i ispučanih šiljaka, oštih grebena i pognutih tornjića, između kojih su se tu i tamo stisli maleni travom obrasli zara-vanci. Prama jugu ruše se stijene sasvim okomito i svršavaju daleko dolje nad ogromnim točilom, što se još niže gubi u niskoj, od sunca i bure požutjeloj i pognutoj šikari. Nešto na desno opažaš cestu, kako se kroz veliko stijenje spušta prema jugu, i veliki njen zavoj, kojim se, prošavši kraj Mekih dolaca spušta na daleko kameneno polje, odakle su nas danas u zoru po prvi put pozdravile onda ružičaste stijene Tulovih greda. Daleko u ravnicu opažaš kao ogromnu zmiju duboki zarez Zrmanje, što se na desno gubi u jasnoj plavoj površini Novigradskog mora. Dalje ti leti oko preko puste zadarske krajine do crvenosmeđeg Paga i do cijele čete manjih otočića, među koje je daleko Jadransko more, kao finu paučinu, rasplelo bezbroj vijugavih modrih niti. Iz Morlačkoga kanala strmo se izdižu kameniti ogranci Velebita, koji sa sjeverne strane ipak u nekim zaklonjenim prodolima brižno čuvaju male zelene šumice. Dalje prema sjeverozapadu gubi se pogled u moru glavica i vrhova, među kojima se osobito ističe veliki, do vrha zelenom travom obrasli trapez Sv. Brda. Prama sjeveru duboka Praška lokva, s jedne strane opasana širokom cestom, a s druge ogromnom kamenom pustinjom Velikoga vrha. Samo u njezinom dnu širi se gdje koji zeleni vrtić, a na dnu ponikve opažaš, kao hrpu muha, veliko stado crnih koza, što ih je čoban dotjerao na vodu. Sa istočne strane produžuje se nama već poznato bilo južnoga Velebita

sve do Crnopca, dok se daleko na horizontu bljeskaju glavice Dinarskoga sklopa. Najednom mi zapne oko na ogromnoj ptici, koja izletjevši iz stijena Tulovićih greda, kao velika crna avet kruži nad Praškom lokvom. Oštrim svojim okom promatra strvinar sve ponikve i vrhove, zaviruje u svaki prođol, tražeći hranu. Muklo dopire do mene glas zvonca ovna predvodnika, što sa svojim stadiom brsti suhu travu uz rub dalekoga točila. U mojoj blizini nigdje nikoga, samo udarci vjetra o visoke okolne stijene i njegovo šibanje preko oštrog grebena, zvrnda mi po ušima. Još jednom bacim pogled na daleku morsku površinu, na kojoj se ljeskaju traci zapadnoga sunca, da se zatim spustim niz greben opet nazad. Dolje je išlo još nešto teže, noge su teško nalazile stavove, ali konačno sam ipak opet sretno stajao na sedlašcu. Tu sam legao na sunce, očekujući tako drugove, koji se još nijesu vratili. Već je sunce zalazilo za susjedne vrhunce, a i okolne stijene zadobile su jaku ružičastu boju, kad se skupimo na povratak. Dok su naši koraci zamirali niz točilo, samo je vjetar i dalje milovao visoke, od zapadajućeg sunca rasvijetljene klimave vrške svojim hladnim cjelovima.

Nakon obilne večere sa naravno obligatnom janjetinom i pogačom, spremismo se u podrumu kuće na sijeno, gdje smo upravo sjajno prospavali noć. U jutro nas zorom probudi domaćin, i sa prvim zrakama sunca, nakon srdačnoga rastanka, dodosmo se na put.

Predemo cestu, te upravo nasuprot kuće u uvali, uđemo po dobro izgaženoj stazi u pećine. Nakon nekoliko stotina koraka uspinjanja, sve slijedeći stazu, izđemo iz uvale na lijevo na dobri kolnik, kojim prosljedimo u sjeverozapadnom smjeru do sedlašca. Oprostimo se brzim pogledom od slikovite Praške lokve i dalekih, od ranoga sunca blistajućih stijena Tulovićih greda. Prodemo mimo nekoliko stanova, iz kojih nas pozdravi silan lavez pasa čuvara. Čobani su upravo puštali ovce iz obora, i spremali se na okolne livade na pašu. Kad zađemo za sedlašce, otvorim se pogled na cijeli niz dolinica i vrtača, na puste vrhove i malene šumice. U pozadini pak sve to natkriljuje ponosni vrh Sv. Brda, naš današnji cilj.

Krenemo dobro vidljivom stazom uz lijevi ruž brijega. Još se čuje iz stanova bleka ovaca i glasovi pastira, dok se i to ne izgubi za pećinama. S desne strane širi se duboko pod nama dugoljasta ponikva, zasadena sa nešto krumpira. Obašavši vrtaču zađemo u šumu, koja je isprva malena i svjetla, ali se doskora sve više širi. Gusta hladovina brani nas za kratko vrijeme od nesnosne vrućine, a i tabani se na mekom šumskom tlu odmaraju od oštrog i tvrdog krša. No doskora je kraj šumi, a put nas preko visokog točila povede na desno dolje do stana Gornja Bukva (1 sat od Praške lokve). Nekoliko malenih stanova smjestilo se u sjeni velikih bukava. Malene livadice sa brojnom vegetacijom pokazuju nam odmah utjecaj okolnih šumica, koje bar nešto vlage sakrivaju u svojoj hladovini. Ostavljamo našu dosadanju stazu, koja istim smjerom dalje opet ulazi u šunicu i oko susjednoga vrha zakreće u Primorje. Mi krećemo uz stanove preko doline na desno do susjednog podnožja. Ovdje se uspnemo do oblih javora, koji već izdaleka upadaju u oči. Uz desni javor uspinje se naš nogostup najprije na sjever, a onda položitije prema sjeverozapadu uz golo pobočje brijega prama koti 1070. Na lijevo se pod nama opet ukazuje lijepa zelena dolina sa pastirskim stanovima, koju s juga obrubljuje gusta bukova šuma. Lijep se pogled pruža na okolne vrhunce, među kojima se naš predašnji put vere na Prašku lokvu. Prolazimo uz travom obrasli obronak, a bezbrojne gušterice, koje je poplašio

zvez naših potkovanih cipela, bijegom se skrivaju u suhu travu. Sada ostavljamo malu stazicu, što vodi u dolinu na stanove lijevo, pa se strmo među pećinama, slabo izgaženim nogostupom uspnemo na kotu 1070.

Ovdje se u dubokoj travi, što je porasla pod zaštitom okolnih pećina, malo odmorimo i okrijepimo zadaljni put, jer se već sunce dosta uzdiglo, pa sa modroga neba upravo nemilosrdno pritišće na naša izmrena leđa. Iz doline dopiru do nas dugi tonovi stare čobanske pjesme, koji se zujanjem vjetra, što se probija kroz okolne pećine, sastavljaju u čudnu starinsku melodiju. Nastavimo put! Za nekoliko koraka stižemo opet na širi kolnik, kojim krenemo na lijevo, da odmah zatim, stigavši do ruba šume zademo na desno nizbrdo u gustu hladovinu. Lijepa bukova šuma prekrila je sa svojim gustim krošnjama obronak brijege i dno duboke provalije, kojoj, gledajući desno niz strminu, tek daleko dolje naslućuješ konac. Prošavši tako uz lijevi rub provalije, opet se počnemo malo uspinjati, dok konačno, zakrenuvši nešto na desno, ne stignemo do ruba šume. S desne nam se strane ukaže travom obrasli vrhunac Veliki Golić, dok se upravo pred nama strmo uzdiže goli i kameniti Kruh. Uz njegovo pobočje vodi nas staza najprije preko livade i zatim po kamenju opet do šumice, kroz koju, nakon strmoga uspona, doskora opet stigosmo na velike livade Golića i dalje na maleno sedlašce.

Odavde se pruža na jednu stranu krasan pogled preko mnogobrojnih šumom prekritih, dubokih vrtača i kamenih glavica do velikoga trapeza Svetoga Brda, a na drugu stranu do kamene pustinje, kojom smo juče prosljedili sa bezbrojem litica i pećina preraznoga oblika, a osobito na ponosne Tulove grede. Odavde na desno uz strmi lijevi obronak Golića povede nas naša uska kamenita staza opet u šumu, najprije naravno nizbrdo, a onda strmo se uspinjući u malenim zavojima po vrlo krševitom tlu na desno do sedla (kraj kote 1262). Uz put te lijevo iz dubine pozdravlja nekoliko tihih livadica, što su se smjestile zakriljene sa sviju strana šumom na dnu dubokih vrtača. Odavde opažaš kroz granje daleku ličku ravan sa rasijanim selima i malenim gajevima. Spustivši se na lijevo strmo nizbrdo, stizavamo za nekoliko minuta do Lišćanih bunara, maloga izvora na početku Lišćane drage, tipične duboke krške doline, koja je sa sviju strana opkoljena ogromnim šumama.

Na maloj je livadici vrlo živo! Nekoliko je čobana sa susjednih stanova dotjeralo svoje blago na vodu, a mlada junad i telići obijesno se štrkaju po malenoj ledini. Najprije se malo lecnuše, opazivši tri na tdu obučena čovjeka, ali doskora opet nesmetano nastave igru, dok nas čobani brzo upoznaše sa Rumenkom i Milkom, njihovim četveronožnim ljubimcima. Kakva je to buka i guranje oko vode! Jedan gazi po drugome, jedan gura drugoga, a žedni jezici sa pravim užitkom srču mutnu vodu, dok im se oči zadovoljno sjaju. Dok smo ručali, dotele čobani napojiše gotovo sve blago, tako da smo doskora zajedno pošli uzbrdo, jer je i naš put vodio uz njihove stanove. Uspesmo se neko 100 koračaja istim putem nazad, kojim smo i došli, a onda naša vesela rulja zakrene desno šumom. Čobani su imali pune ruke posla, da zadrže blago u smjeru puta. Nama se pak pridružiše dva mala telića, s kojima smo lagano slijedili izravan široki trag. Tako nas je trag vodio sad ovamo sad onamo, čas gore čas dolje, ali bez osobite promjene visine, sve lijepom bukovom šumom prema stanu Dušica, na koji, nakon kratkog strmog uspona stigosmo za dobra pô sata hoda.

Ovdje se rastasmo od naših vodiča i za nekoliko časaka stižemo na rub šumice, odakle nam se ukaže upravo pred nama visoka piramida Šv. Brda.

(Sl. u prilogu.) Do njena se podnožja rasprostrla jedna jedina ogromna gor-ska livada, na kojoj tu i tamo zapažaš skupine goveda i ovaca, kako griskaju suhe ostatke nekad bujne planinske paše. Baš je oko podne, a velebit-sko sunce nemilosrdno žeže po nama. Polagano se približavamo samom podnožju, gdje je malena niska šumica rasprostrla svoj hlad po užarenoj zemlji. Tu je i trava nešto bujnija, a pokraj susjednoga kamena sačuvali su i zvončići svoje modre glavice. Ovdje se zavalismo u hlad, a oči se preko velike livade i zelenih šumica zaustaviše na dalekim oštrim grebenima Tulovih greda. Nepochodno nad nama strmo se uzdiže sam vrhunac Sv. Brda, još za neko 500 metara viši. Zaogrnuo se sa ove strane velikim zelenim plaštem, strmom livadom, što ga pokriva sve do vrha. Tek posve dolje odjeljuje ga od nas uski pojasi kosodrvine, kroz koju se moramo provući, ako hoćemo da mu se popnemo na staračko čelo. Teško se odlučimo ostaviti tako ugodnu hladovinu naše šumice. Samo polaganio i vrlo oprezno mogli smo da se turamo kroz tu šikaru, dok napokon i to ne prodosmo. Došavši tako do livade, teško su na strmoj i kliskoj suhoj travi noge nalazile uporišta. Držeći se sve desno, stigosmo napokon na greben, koji nas onda nešto laglje i položitije dovede na vrh. Što smo dolazili više, sve ljepši je bivao pogled. Duga luka južnoga Velebita sa svojim bezbrojem ponikava i zelenih dolaca, sa ogromnim nizom zaoštrenih i rastrgnanih stijena i pognutih šiljaka, raširila se pred nama sve gotovo do horizonta, gdje se u dalekoj modrini bijele visoki vrhunci bosanskih i hercegovačkih planina. S druge strane grebena ruši se stijenje gotovo okomito u dolinu, gdje se njegova bijela boja gubi u tamnom zelenilu prastare ličke šume. Zelena ravnica, tu i tamo okičena malenim brežuljcima, daleko se prostire prema sjeveru. Lička je to ravan sa svojim brojnim uokolo rasijanim bijelim selištimi i malenim crkvama. Iz samoga se pak vrha pruža prekrasan pogled na daleku modru morskú pučinu, na otoke, na morlački kanao, Novigradsko i Karinsko more, i na sav onaj bezbroj kanalčića i zatona, što kao niti paukove mreže obavijaju one otoke. Prema zapadu se pak pružaju u nedogled travnati grebeni Velebita, tek gdjegdje kojom provalijom podijeljeni u pojedine skupine. Ovdje na samomu vrhu izvalismo se u meku travu, odmarajući naše umorene kosti na kasnim popodnevnim sunčanim zrakama. Dugo smo tako ležali i pasli oči u prekrasnom razgledu. Daleko preko u dolini pasla su mnogobrojna stada koza i ovaca, a zvuk njihovih zvonaca samo je na mahove prekidao veliku tišinu. Dignuo se i vjetar, a udarci njegovih valova o široke travnjake i oštре litice velebitske kose muklo su se razlijegali okolo. Sunce se sve više naginjalo na zapad, pa je trebalo naći koje zaklonjeno mjesto podesno za noćenje. Odlučismo se spustiti prama jugo-zapadu, gdje smo daleko dolje na jednoj livadi vidjeli nekoliko čobana sa blagom, da njih zapitamo za zgodno zaklonište. Trebalo je oprezno silaziti, jer nam je velika strmina, a uz to suha i glatka trava zadavala dosta posla.

Tako stignemo doskora i do čobana, koji nas pozovu u svoj stan, zvan Knežević-stan. Odlučismo dakle počekati zalaz sunca, pa se onda zajedno s njima spustiti do njihova stana. Polegosmo tako uz obronak među čobane, a oko nas raštrkalo se blago brsteći od sunca isušenu gor-sku travu. Drugovi započeše razgovor, kojega čobani rado prihvate. I tako se doskora razvije živa konverzacija o prilikama u planini i kod kuće. »Seka nam je bila zimus teško obolila,« pričao je jedan o svojoj ovci miljenici. »i bojali smo se da će nam poginuti. No hvala Bogu ipak je dobro proturila zimu, pa se nadamo, da će se ovdje u planini potpuno.

oporaviti.« »Zar bi ti žao bilo, da je poginula,« upita ga jedan od drugova. »Pa uvijek ti ih još dosta ostane.« »E, al' to mu je mezimica,« pridometne jedan od njih, »pozovi ju der ovamo Ilja, neka viđu gospoda, kako te voli.« »Aoj, Seko!« zovnu je ovaj vedrim glasom, a jeka je prenosila daleko niz brda taj poziv. I zbilja za čas eto ti malene ovčice, koja trkom stigne do nas, a opazivši nas strano obučene ljude, brzo se stisnu do Ilje. On ju pomilova, a ona veselo odskakuće nazad do stada. Doskora podoše čobani da prikupe stado na povratak. Sunce se međutim već sasvim spustilo na horizont. Tamne ljubičaste sjene sve više su se dizale iz okolnog prodola, a zapadno se crvenilo razlijevalo daleko po moru. Podosmo i mi put stanova, i za nekih 20 minuta strmoga spuštanja stigosmo na malu ravan, zvanu Štirovac, gdje su se stisnuli ogradeni obori i maleno planinsko naselje. Međutim je već i sunce zatonulo u purpurnu morsku pučinu, a svjetli vrhunac Sv. Brda također okupe mrke večernje sjene.

Posjedasmo uz čobane kraj vatre. Žilava klekovina teško je hvatala organj, a uz svaki zamah vjetra razlijetavali bi se ugarci u okolnu noć. Čobani nas podvore svježom varenikom i tvrdim ovčijim sirom, i tako uz večeru i razgovor brzo prođe vrijeme. Kadikad bi se koji od njih dignuo, da prigleda obore, i da doskora kao crna sjena nestane u okolnoj tamni. Napokon je valjalo potražiti zaklonište za noćenje. Pozvaše nas u stanove, ali mi se radije odlučismo za vedro nebo, bojeći se nemilih žitelja, kojima obiluju takovi stanovi. Pod obližnjom pećinom razapesmo šator, i uvezvi pod glavu nahrpnike, spremimo se na spavanje. U stanovima je također postajalo sve mirnije, vatre se ugasiše, a samo uz obore, gdje je stajala straža, tinjao je i nadalje slab plamećak. Na širokom tamnom nebnu titrale su zvijezde, a daleko тамо на Jadranu, kružile su svičarice svoju mrežu.

Pod jutro nas probudi studen. Još su sjale zvijezde svojom žućkastom svjetlošću, a udarci jutarnjeg vjetra probijali su se kroz okolne stijene. Svičarica na moru je nestalo, a daleko na istoku pojavi se uzak trak zore. Doskora ožive i stanovi, a iz susjednoga obora dopire nam u usi zviždajući glas mljeka, koje kod muzenja pada u kabljicu. Napivši se tog svježe podojenog mljeka, dadosmo se na put. Međutim se bilo već prilično razdanilo, a daleko тамо на istoku okruniše se već i prvi vrhunci ružičastim zrakama mlađoga sunca.

Uz obronak vodi put dosta strmo na sedlo sa jeverne strane vrhunca Vlaški grad, odakle se počne u velikim ključevima uspinjati prema kotri 1549, da sade na ogromne pašnjake, što su se u visini od ca 1500 m protegли između obih kosa glavnoga bila Velebita. Sunce se na istoku sve više penje na horizont. Naša se okolica već dugo kupa u jasnim sunčanim zrakama, a na dalekoj površini morskoj ljeskaju se u suncu valici burina. Tek mi se još uvijek nalazimo u hladovini, u ogromnoj sjeni šiljate glavice Sv. Brda. Sa sedla bacimo još jednom pogled na stanove i stada, koja se brsteći, lagano uspinju uz travnate obronke Sv. Brda, da zatim zamaknemo za liticu, gdje nakon kratkoga uspona stizavamo na velike travnjake velebitskog bila. Put je dovdje jasan i ne prestrm, jer su ga izgazile mule i magarci, kojima se ovdje doprema gorsko sijeno u dolinu. Ali odavde postaje on sve to nejasniji, tako da smo često prinuždeni, izgubivši stazu s vida, ponovno je tražiti. Neprestano nas prama jugozapadu prati otvoreni pogled na more i otoke, dok nam ga prama jugu, kao ogromna zavjesa, zastire veliki zeleni vrhunac Sv. Brda. Brojni crni leptiri, sa velikim crvenim i bijelim šarama prelijetaju travom, a tek rijetko da koji cvijetak ili ptica oživi inače pusti kraj. Na lijevo se prema

jugozapadu odvaja staza, što vodi strmo nizbrdo iznad torenta Male Paklenice na Ivine Vodice i dalje u Veliku Paklenicu. Podalje među strmim liticama naslućujemo ogromne uvale obih Paklenica, što se spuštaju prema moru, dok se naša staza, za neko vrijeme opet jasnija, strmo uzdiže prama koti 1656, gdje se sjedinjuju dosadanje paralelne kose u jedno zajedničko kamenito velebitsko bilo. Ovdje nam se otvara pogled na sjeverne, nešto više pošumljene ogranke Velebita i na ličku ravnicu, po kojoj kao uzak, ravan trak razabiremo tijek nove ličke željeznice.

Sada se naša staza strmo spušta niz kameni gustom klekovinom obrasli obronak, prama ličkoj strani, da se doskora, ostavivši na desno ogromni prodol, uspne na susjedno rebro. Ovdje nas na desno ostavlja staza, što se zavijajući oko više prodola i ponikava, spušta kroz Bunjevac u Raduč odnosno Medak, dok se mi, slijedeći uzak nogostup, sve dalje probijamo među pustim liticama prama sjeverozapadu, ugibajući se sad većim sad manjim, sad dubljim sad pličim ponikvama. Doskora zađemo u stijenje, što nam posvema zatvara pogled, a naša staza zakreće među liticama, uspinjući se s terase na terasu, sve više i više. Približavalо se već i podne, a mi smo se još uvijek vrzli kroz tu putoš. Sunce je gadno pripeklo tako, da nas je počela moriti žeda, jer od jutra nismo okusili vode. Za svakim smo vrhom mislili, da ćemo stići do stana pod Malovanom, na kojem smo se nadali dobiti vode. Nenadano, iza jedne pećine, susretnemo grupu mula, što su se prazne vraćale u Dalmaciju, pošto su opskrbile stanove sa svim potrebnim zalihama. Goniči, muž i žena, veselo nas pozdrave, i od njih doznamo, da nismo više daleko od malovanskoga stana. Nakon kratkoga razgovora krene karavana dalje put Dalmacije, a mi se požurimo, kako bi što brže stigli do željena cilja.

I doista za kratko vrijeme spazimo na protivnom obronku mnoštvo volova, što su se raštrkali po livadama, a doskora ugledamo i čobane, koji nas odvedu do svoga stana, što se tek nekoliko desetaka metara pod samim kukmastim vrhom Malovana (1708 metara — slika u prilogu) stisnuo uz dno malene ponikve. Iz kamena naslagani zidovi prisloniše se uz strmu pećinu, a improviziran krov od naslaganoga granja slaba je zaštita od sunca i nevremena. Pred samim je stonom naslagana cijela hrpa drvenih sedala za mule, a bijeli vuneni biljci rasprostrti su po njima na suncu. Dobijemo pitke vode iz obližnje sniježnice, te tako uz vodu pripremimo ručak. Čuvši, da nam je put do Dolaca još dalek, skoro se oprostimo i brzo nastavimo put. Slijedimo dalje stazu, koja se sveudilj zakretajući, vrti oko ponikava na glavnom bilu, sve jače se uzdižući prama visokoj skupini Vaganjskoga vrha. Međutim se podigao vjetar, a još pred malo vremena jasno plavo nebo navuče se tmustum oblaci. Tek kroz nekoliko prozora, što su ih ostavile crne magle, prosjevalo su sunčane zrake, obasjavajući sad ovaj, sad onaj vrhunac ili prodol. Velike pećine i oštре litice izgledale u u ovoj magli još sablasnije nego obično, a pukotine između njih, kao crna zjala, otvarale su nam svoje tamne dveri. Tako mlaćeni čas kišom, čas obasjavani suncem, prolazili smo kroz taj bajoslovni svijet kao u kakovoj priči.

Dolazimo tako na velike livade Golića, po kojima su razasuta brojna stada, a čobani zamotani u svoje crne ili tamnosmede zobunce sa kapucem na glavi, kao kakovi monasi hodaju okolo. Kad smo uhvatili vrh, oblaci su se nešto razvukli, i tako nam se otvori opet nakon duljega vremena pogled na Jadran i otoke, na daleku ličku ravan, na koju se strmo ruše prastarom šumom obrasli ogranci Velebita, dok se nasuprot nas,

okrunjena ostacima magle, izdiže smeda, rastrgana glavica najvišeg velebitskog vrhunca Vaganjskoga vrha. Nomenklatura velebitskih vrhunaca ove grupe u udbenicima jednako, kao što i na kartama u mjerilu 1:75.000 dosta je manjkava, a često i površna. Vrhunac, kojega se obično u udbenicima spominje kao najviši vrh Velebita, Veliki Malovan, uopće ne postoji. Postoji tek vrh Malovan, koji je na karti ispravno označen kao kota 1708, i koji nipošto ne spada među najviše vrhove. Kota 1758, označena na karti kao Vaganjski vrh zove se Golići, dok je pravi Vaganjski vrh kota 1798, na karti označena kao Babin vrh, faktično najviši vrh Velebita. Babin vrh pako nazivlju čobani kotu 1760, koja se izdiže nad Babinim jezerom, i koju od Vaganjskoga vrha dijeli duboko sedlo. Staza se strmo uspinje na to sedlo, odakle ugledamo pod nama dugoljasto-ovalnu površinu Babina jezera. Tko bi se nadao ovdje naći jezero, taj bi se gadno prevario! Među strmim obroncima Vaganjskoga i Babina vrha, na dnu ponikve, velika mlaka, mutne blatne vode, to je slika toga velebitskoga jezera. Nigdje zelenila, niti grmečak ne raste u ovoj pustinji, tek tu i tamo busen trave, što je prekrio ono malo humusa. Više zelenila nalazimo u samom jezercu, koje je vrlo duboko, i gdje su brojne alge ispreplele svojim mnogobrojnim izdancima gustu zelenu mrežu.

Sl. 2. Velebit: Stan na Dôcima

Foto . J. Poljak

Dalje slijedimo stazu, što spuštajući se, obilazi s desna ogromnu ponikvu sa sočnom zelenom travom, gdje nalazimo ostatke nekadašnjih pastirskih stanova. Na karti su ti stanovi naznačeni kao Kurlina stan. Polomljene i razbacane grede i razrušeni zidovi tužno se izdižu u maglu, koja se sve više gusi. Na nekom kamenu uz put nalazimo tragove markacije, kojom je god. 1911. planinarsko društvo označilo put od Dolaca do jezera. Ulazimo u malenu šumicu, kojom vrluda put sad desno, sad lijevo, ali uvijek daleko od ogromne provalije, što se s desne strane prolomila u dubinu. Upravo je čudo, kako može ovo drveće, ovako kržljavo i pognuto od bure, da živi na ovom kamenu, gdje bi teškom mukom skupio šačicu humusa. Napokon obidemo i tu provaliju, te se preko sedlašca spustimo već kroz ljepšu i veću bukovu šumicu strmo nizbrdo na veliko kameni polje, sa sviju strana opkoljeno visokim vrhovima, na Dôce.

Vjetar snažno goni magle širokim poljem, a kiša na mahove upravo nemilo udara po našim promoknutim kabanicama. Zaludu slušamo, na ovom nekada tako napućenom polju, na glas zvona ovna predvodnika iit na blejanje stada. Samo vjetar i kiša šume po okolnim krošnjama. Tako stojimo na rubu polja i dogovaramo se, gdje da prenoscimo, jer smo sigurno računali, da ćemo ovdje naći brojne stanove. Razdijelimo se po polju tražeći stanove, ali nas tek tužne ruševine pozdravljaju iz tmuste magle. Kao što mnogo toga, tako je i ovdje rat sve promijenio, a od nekada bogatih stanova, ostale su samo ruševine. Konačno se opet skupimo, i odlučimo potražiti sreću na protivnoj strani polja. Nakon dugoga vrtljanja u sve to gušćoj magli uspije napokon jednomu od drugova otkriti jedini ovdje napućeni stan, posve sakriven uz rub šume. (Sl. 2.)

(Nastavit će se.

NA TRIGLAVU.

GJ. J.

ZAGREB

(Nastavak.)

Udosmo u kuću i to najprije u kuhinju, koja je u prizemlju zauzela dominantan položaj. — Ogroman štednjak sijevaо je od vrućine i kraј njega grijući se, sjedila su dva planinara Slovenga, kojima se i mi smjesta pridružimo, jer nas je ledena večer vani dobrano promrzla.

Kad posjedasmo u sobu, sa niskim, prijatnim dryenim stropom i stijenama, — za dugačak stol, već unese i opskrbnica svjetlo, nazivajući nam dobro veče. — Lijepa kći toga planinskoga kraja; jedro, zdravo dijete, sa velikim tamnim očima te nam svima postade nekako prijatnije.... Ja viđnuh litru kuhanoga vina »da okrije pamrzle žile«. Moji se suputnici zgraluše, a Cv. ne propusti, da na glas ne osudi: »I Ti si planinar! No fini planinar kaj Glühwein pije! — To se još nigdar tu valda ni čulo!« — Meni se već dalo na čudo, što li naš Cveto toliko prigovara, ali me od kuhinje uze u zatšitu zvonak ženski glas: »Tako je prav! To je fánt, ki vino pije!«

Večerasmo, a tada zapuši u ubrus umotana boca, što je naša planinka na stol donese.

I vidi Pavle vraka! Čim se od stola odmače Dr. D., koji je pošao na počinak i naš P., koji se osjećao umoran, a naš student K. otisao u kuhinju, da se ogrije — ogleda se Cveto oko sebe, pa će mi u po glasa, primaknuvši svoj »štucen«: »Daj mi Gjuka pritoči, da baš kušam, kak je napravila!«

E, pa ko mu onda ne bi »pritočio«?

Vince nas je progrijalo. Razgovor življe krenu. — Cveto se doskorat oprosti, te ostadoh ja u društvu sa studentom K. i sa ona dva Slovenga, koji sjedoše u kut — za drugi stol: mirni i šutljivi; sigurno da su se putein teško namučili.

Vani se spustila teška noć i vjetar je silnim zamasima podrmatavao prozorima, šuljajući se oko kuće i cvileći.... U kuhinji u štednjaku pucketala je suva jelovina vedrim, veselim pucnjem — a mi se svi zajedno uputisemo u razgovor o životu na planini, o teškoj opskrbi, o planinskim ljepotama i strahotama.

Ne prođe čas, kad zamniješe teški koraci i u kuću stupe dva momka, što upravo donesoše na ledima živež dolazeći od Bohinja. — Jedva se rastovariše, posjedoše uz štednjak govoreći kratko i glasno.

Za klobukom jednomo »pušlec« lijepoga planinskoga cvijeća i snimajući mu šešir, naša se planinka razveseli i vrže si na grudi kiticu govoreći mu kroz smijeh, prikorno i milo:

»Pa te bode Zlatorog!«

On joj otpovrne smijehom i pljesnu je rukom po ramenu, zavrnuvši si na to dlanom sa čela znojnu kosu.

»Deždj gre!«

I doista, zamnije izvana lupkanje kiše i solike, koja se je reskim kučkanjem odbijala od malih okana.

Momci su se odmah prihvatali neke zdjele i slatko srkali svoju večeru, a po tome se — horribile dictu — okrepiše rujnim vinom! — Jedan prešavši šakom preko usta, kao da će ih ožmknuti, izvuče iz džepa matu usnu harmoniku i odmah oživi sumorni prostor planinske kuće vedrom pjesmom, koju i mi prihvativamo:

»Dej, dej Janes! — »Ljupca po polji gre!«

Odbiše se veseli akordi sa malog Janesovog instrumenta, a naša planinka sva se zanjela pjevajući. — Ja sam sa njezinog lica čitao taj čas neko blaženo raspoloženje, koje je ispunjavalo sve njezino biće. Na toj visokoj, pustoj planini to je za nju bio koncerat i zabava sa tolikim užitka skopčana, da mi blazirani »dolenci« toga uopće nijesmo kadri počutiti.

A »pušlec« planinskih rožica na grudima znadem da joj je bio vredniji i draži od najbogatijeg diadema, koji često krije pod sobom pakao, dok se je na licu naše Rezike čitalo, da je njezina nutrina potpuno u skladu s njezinim uresom: naivna, ali čista i sretna.

Kada je pjesma učutala, zapitah, šta li je to spomenula o »Zlatorogu«, a ona se opet veselo osmjehnu i zapita, da zar ne znam priče o Zlatorogu. — Ma da je meni ta priča znana, učinih se onako, da nešto malo znam, ali ne pravo i umolih je, neka bi ona pričala . . .

Ja sam htio čuti, ovdje na toj planini, u »carstvu Zlatorogovom« — kako se priča o svome uzoru i gospodaru, o svome Caru.

I sad otpoče Reska slatkom slovenskom riječi, da nam priča i tumači. Pa i ona dva naša učutala suputnika, jedan golemoga rasta sa zlatnim očalima, svrnuše svu pažnju na Resku.

Ja ču, jer slovenski ne mogu, ispričati hrvatski, što i kako nam je Reska kazivala.

Znate, gospodine, ovih »rdečih« rožica ne smije se previše trgati. Za to sam rekla Janesu da će ga Zlatorog! Taj cvijet zove se kod nas trglavská rožica*) i njega na Triglavu više cijene i od samog runolista.

Kod nas pričaju ovo: Neki mladi lovac iz doline Trenta, popeo se je, loveći lov, za prekrasnoga jutra na strmenite triglavské stijene. — Prolazio je po bespuću, skačući kao divokoza od kamena na kamen

»Glej kakó po skalah in po grušči
Smelo stopa, smelo in pa krepko!
Pač režé mu draste pred nogámi,
On pa skače čézne v drznih skokih
In držec se šibkeka latróvja
Ob pečinah spušča se nizdoli.
Kamen mu ne gane pod nogámi,
Veja skrítá, trhla mu ne pokne.

* Triglavská rožica raste u niskim žbunićima, obično po više cvjetova zajedno. Cvijet je rumene boje, te veličinom i bojom podsjeća na našu običnu crvenu djetelinu.

Listje velo, suho ne šumi mu.
Po gorovji pač takó divjad le
Vzpenja se in oni, ki jo vara,
Lovec smeli in lokáva koza.

Prešavši preko strašnih ponora, preko uskih kamenitih brvi, provukavši se kroz dimnjake — sveder u životnoj opasnosti — vinu se na vrh, na rub strašne stijene.

Pred očima mu puče neviđena slika: Vrt sav cvijećem posut!

»Ni še lovec videl vrtov tacih!
Kar po lokalih in prisójnih rebrih
Vzgaja Triglav plemenitih cvetov,
Kar jih klije v snegu in ob virih,
Vsi so tú na solnčnem vrtu zbrani:
Modri zvončki, pisane ustnáče,
Mak ruméni, beli slanovrati,
Sleč rudéči in obstret vonjiva,
Modri stóglav in skrlatni svedrec,
Vmes očnica zvézdica srebrna.
Kjer dvigúje se iz trave skala,
Brž pretkáva jo srobót z ovójem,
Brž na glavo kápico dajó jej
Kreč, oklòp in klinčnica dišéča.
Hrošči, pestri kakor božji stolec,
Jasni, kakor živi dragi kamni,
Po peréscih lazijo počasi
In metúljí vmes rudéčeóki,
Ki imé jim je po solnčnem bogu,
Iz cvetličja srkaju slašcice.«

Mladić se sagne, da si nabere cvijeća, kad začuje neki silan šum. Pojavi se krdo koza bijelih kao prepadani snijeg, a pred njima bijeli divovjarac sa krunom zlatnog rogovlja na glavi.

»Kakor páden sneg, takó so bele (koze)
In vodníku njih neskrbní tolpi
Glavo zlata krásita rogóva.«

»Kakor kip, iz mramorja izkléstan
Kozel dviga se od skale višnje,
V zgodnjem solnci pa žari prekrásno
Diča zlata na njegóvi glavi.«

Mladi lovac digne pušku i namjeri na Zlatoroga, da ga ustrijeli, ali jekne glas od pećina, kao da bi kriknuo nastrijeljen soko: »Bježi krdo, skloni se Zlatorog!« Lovcu obavije taj čas glavu neprovidna magla i stada nestane.

Opet se začuje glas, sada umiljat i reče lovcu: »Slobodno Ti loviti lov i dobro nam došao u naše bašće, ali ne streljaj nikada ni koza, ni Zlatoroga, ako Ti je drag Tvoj mladi život!«

Lovac se vraća sa Triglava i u pastirskoj kolibi kod staroga Jake i pastirice Špele čuje ovu priču:

Vrt pripada vilama »rojenicama« (rodjenice). To su dobre, bijele žene, koje sa planina dolaze u ljudske stanove donoseći ljudima sreću i mir.

Njihovoga lica nije jošte nitko vidio — a tako isto niti njihovoga vili-njega vrta na Triglavu.

Bijele koze i Zlatorog čuvaju taj vrt i ako se tko približi, koze na nj bacaju kamenje, a od rogova Zlatorogovih odbija se žarki bljesak, a zaplašen čovjek okrene se i bježi.

Zlatoroga na smrt raniti, to ne bi uspjelo nikome, jer iz svake kapt njegove krvi izraste triglavска ruža. Tih ruža nabrsti se ranjeni Zlatorog i časom ozdravi.

Ako bi ikada ikome uspjelo ubiti Zlatoroga — bio bi mu trud obilato naplaćen. Rog Zlatorogov naime otvara šipiju na Bogatinu, gdje leži toliko silno blago, da ga se niti na 700 vozova odvesti ne može.

»Ubiti Zlatoroga ní baš lahko:
Začáran je, a če ga vender raniš.
Tedaj požene iz krví njegóve
Triglávska roža, čároboň zelišče.
Té rože kozel ránjeni najé se,
In hípno zdrav je, kakor bil popred je.
Zató pa vzpélo se ne bo nikomur,
Da Zlatoroga bi zadél na smrt.
Se vé, če vender se komú posréči,
Potem premalo baš ne bo plačila.
Rog kozlov namreč doli v Bogatinu
Odprè duplino, kjer ležé zakladi
Takó obílni, da če pride pónje
Voz sedemsto, ni moč jih razpeljáti.
Tako veli povést o Zlatorógu
In o triglavski čudotvorni roži.«

Mladi lovac zaljubi se kasnije u Jericu, lijepu i ljumućnu kćerku krěma-rice Katre i donosi joj sa Triglava cvijeća, jer on jedini u »deželi« smije zalaziti u začaran vilinji vrt, jer su mu Rojenice uz košievke stale.

Pastirica Špela ljubi lovca i ljubomorna je na Jericu, pa da ovu pod-bode — na samu joj govori, za što li je lovac obasina cvijećem? On, kao miljenik Rojenica, može ustrijeliti Zlatoroga i tako doći do blaga na Bogatinu.

To Jericu smati i ona, uza svu vruću ljubav spram mladoga lovca, traži od njega blago na Bogatinu izjavljajući, da joj je cvjeća već i pre-više i da će ga napustiti.

Lovac polazi na Triglav. Teško rani Zlatoroga, ali na svoj užas:

»Po krvi na zemlji gleda lovec,
Ali mesto vročih krvnih kapelj
Vidi cvete pred seboj skrlatne
Kakor videl jih nikoli ni.
Pogled z grozo mu strni neznáno
»O gorjé mi! O — triglávske rože!«

Lovac, slijedeći trag, dođe na rub strašnog ponora, ali mu stazu zakrči ozdravljeni Zlatorog.

Sjajnim zrakama svojih zlatnih rogova zaslijepi Zlatorog lovca.

»In omamljen zre ga lovec trentski.
V krogih skale se vrté krog njega,
V krogih snežno venčani vrhovi.

»Jerica!« še prekipí iz ust mu
»Jerica!« še jekne tisočerno
Od skalovja, potlej mir zavladá
In ponosno in počasi spenja
Zlatorog se doli. Prost je pot.

Jerica zdvojna očekuje lovca:

»Ljubim te, ljubim, oh Bog ve, kakó,
Tákrat otpústi mi, tákrat samó
Ljubček moj, vrni se, vrni!«

Bučeća i pjeneća Soča donese lješinu lovca.*)

*

Reska je dovršila priču drhtavim glasom. — Mi svi joj zahvalismo i kucnusmo se u njezino zdravlje.

Šutnju prekinu Janesova harmonika, koji je u pianissimu zasvirao melodiju »Soča voda je šumela«. Lijepo, skladno, milo i osjećajno, kao da mu se je srce ganulo od Reskine priče. A i ona je prgnula glavu k njemu, pa je, gledajući tamnim očima kao u daljinu, prihvatiла melodiju, pa zapjevala, a onda prihvatiše i ona dvojica, do tada šutljivih planinara i skladna, lijepa pjesma zamnije sobom, noseći u sebi notu bolnoga slovenskoga srca, kad o Soči pjeva...

Pjesma nas je povezala. Stvorila je u nama nešto lijepo i veliko, nešto toplo i milo i ja sam u toj harmoniji pjesme i dua počutio toplotu neku, tihu sreću, koja je bila to veća, to smo življe pomišljali, kako smo taj čas izolirani od blaziranoga velegradskoga društva; koliko smo osamljeni na toj golemoj planini, koju je pritisla noć i led.

Oprostisimo se, nazvavši si laku noć i kada se nađoh u svojoj sobici u potkovlju i pod toplim gunjevima, slušajući, kako vjetar fijuče, liže po krovu našega konačišta, kako na mahove solika i kiša po krovu šumi i bubenja, bilo mi je neizrecivo dragو, da smo sklonjeni i da nas to ne vrijeme nije putem zateklo. — Bilo mi je s druge strane teško pri pomisli, da se moguće ne čemo od nevremena moći popeti na vrhunac Triglava, ali, noć katkada izlijeći čovjeka, pa će možda i ovo vrijeme.

Ujutro se nadosmo svi u blagovaoni već u 6 sati. Okanči na prozorima bila su debelo zahukana i zaledena. Živa je pala na 4 ispod nule. Vani su se povijale guste, tmaste magle, te se nije na desetak koraka razabiralo ništa. — Odlučisimo pričekati, dok se razbiju magle, a dotele čemo da založimo.

Dobre volje bilo je na pretek. Okrepljeni zdravim snom, osvježeni ledenom vodom, kojom smo se umili i istrljali prsa i ruke i razveseljeni, što nema oborine — živo smo sve spremali i udešavalci po našim torbama, a uza to ispili baš onako ljudsku šalicu vrućega čaja i založili dvopeka.

Pomislite si našu radost, ono sretno i presretno raspoloženje, kad se uze kroz maglu promaljati modro nebo i kad se poče provijavati sunce, obećavajući nam i lijepo vrijeme i dalek izgled sa vrhunca.

Nadosmo se na polasku pred kućom točno u sedam sati.

Divan i prostran pogled puca ispred Staničove koče na Mali i Veliki Triglav i na triglavске ledenjake.

* Priča je uzeta po lirskome eposu Rudolfa Baumbacha »Zlatorog«. — Baumbach je bio odličan turista, te je mnogo polazio Julske alpe, poglavito Triglav. Citati su uzeti po Baumbachu iz slovenskog prevoda Antona Funteka, Ljubljana 1886.

»Na tisoč kosmičev megléni ovòj
Lehkótno delí se in vlažno
In kakor preplašen golobji ròj
Beží pred ujédo sovražno:
Takó melice se spúščajo v beg
In zláto Triglavu zablísne sneg
Na témenu kraljévem. «

(Baumbach-Funtek.)

Sav u suncu pozdravlja nas naš ponos, Veliki Triglav, te na vrhuncu njegovom razabiremo sasvim točno Aljažev stolp i vidimo kako se po grebenu između Malog i Velikog Triglava pomiču planinari — njih nekoliko na broja. Jeknusmo gromovito: »Ooo!« i jekom odbiše stijene naš zov, kad li sa više strana — ali od daleka — ozva se glas za glasom i sva planina oživi jutarnjim pozdravom planinara.

Zrak oštar i suh. — Pravi zimski dan. — Po kamenu uhvatila poleđica i ja se — oh žalosti — opet pomalo pretvaram u »andela čuvara«, dok je gospodin Cveto za vremena strugnuo daleko napred, prepustajući meni svoju žrtvu.

Udarismo u lijevo, tegotnim usponom. — Sretno predosmo zaledenu sniježnu prevlaku na velikoj strmini, na kojoj je tu do pred koji dan malne životom postradalo nekoliko planinara, te se nakon pola sata mučnog uspinjanja nadosmo među grebenima, među strahotnim pećinama. Moji štićenik ide po četvere i tamo gdje ne bi bilo potrebno, a bome i sjedeć, sve pomalo puzajući, ma da mjesa nijesu ni izdaleka tako pogibeljna, a da bi trebalo čak upotrebe tih »dimenzija« ...

Na sve strane otvaraju se prekrasni vidici na to, suncem obasjano planinarsko carstvo i na bezbroj vrhunaca — čak u silnim daljinama, dok se u nižoj zoni miješaju silne magle, čitavo magleno more, gdjegdje tmasto i crno, a gdjegdje sjajno kao žezeno zlato i kao prekovano srebro. — Stijenje je oko nas posvema suho, jer bridi studen povjetarac, a iz rasprsklina pomalja svoje, kao nebo modre očice skromno sitno plavomilje (*Eritrichium nanum*), malene ljubičaste žabice sa debelim očicama (*Linaria alpina*); azurne boje encijan (*Gentiana bavarica*) sa svojim, u sredini pet modrih latica, kao snijeg bijelim okom, pa tu i tamo rujni rhododendron, odbijajući živo svoj rujni cvijet, od sočno-zelenih kožušastih listića.

Tuž vidjesmo i triglavске rože, pa i drugih reprezentanata alpinske flore, koji nam nisu bili poznati.

Nakon jednoga sata hoda od Staničove kuće nadosmo se na Kredarici iza Triglavskoga doma i naš drug P. oživi neiskazanom radosti jer su usponi i pogibelji za njega došli kraju — on je već jučer odlučio, da ne će na vrh Triglava. — Bilo je osam sati. Jutro vedro i sunčano; Triglav sav okupan u suncu; triglavski ledenjaci još u sjeni — tamno zeleni, a iza Triglavskoga vrhunca prostrlo se nebo, tamno modro, dajući svem tome pejsažu dostojnu pozadinu.

Vi, koji ne čete ili koji ne možete da se popinjete u taj veličajni svijet; Vi ste prikraćeni za divne užitke; Vi ne znate, što je onaj sveti strah, a u i sveto ono uzbudnje radosti, koje daje samo planinska vrlet svome smionom došljaku kao naplatu za njegovo hrabro srce. Ta vedra, naivna radost, podržaje u nama mladenačku svježinu; čini našu čud i srce dobrim i mirnim; odbija nas od prostih, niskih strasti; osvježuje radom izmučene živce; napunja nas uvjerenjem da pošten trud žanje zlatan plod.

Za to, podite na planine i šaljite Vašu djecu tamo! Planinarstvo čeliči mišice ;tu se diše čist zrak; tui se vježba nogu, ruka, oko, uho i

konačno uči divan moral: da se cilj dostići može čvrstom voljom, smještu i ustrajnim naporima! Planinarstvo disciplinira volju, koja si podvrgava tijelo i planinar zna: Da pogriješan korak mnogo škodi!...

Pa ne samo to! Koliko se puta nađe planinar oko uoko sa smrtnim pogibeljima; sa silnim teškoćama — sa elementom prirode i rve se s njim i bori se sate i sate ustrajno: a nema tuj 4, 5, 10 i 30 tisuća gledalaca; nema tuj aplausa; nema pohvale — ali ima jedno: Vjera u samoga sebe!

To čeliči, to oplemenjuje duh i to je šport, koga si ne može kupiti ljeniva društvena klasa, koja sve inače novcem kupuje i za novac gleda. — Da, može se uspeti električnom uspinjačom na Jungfrau i na mnogošta, ali doživjeti onu radost, onu samosvijest pobjede nad gorostasom, radost što pomladuje i oplemenjuje — toga ne može!

A koliko je planinarstvo korisno za proširenje znanja uopće: u rudstvu, botanici, fizici, meteorologiji, geografiji i t. d. — zar je i o tome potrebno, da se još i riječ kaže?

Stigosmo u Triglavski dom na Kredarici (2555 m) upravo na vruće palačinke, pa si ih mi odmah redom naručimo, a kad nam ih donesoše onako omašne, vruće i masne sjeknu Cveto sa onom svojom starom sentencom: »Ovo je, gospodo, ipak najljepši momenat u planinarstvu!«

Nastavit će se.

KRŠ.

J. POLJAK.

ZAGREB.

(Svršetak.)

U našim dosadašnjim razmatranjima upoznali smo se sa najvažnijim oblicima, koji dolaze na površini predjela, koji nose oznaku krša. Naša ostala gorja nemaju osim svojih površinskih oblika drugih, kojima bi mogli posvetiti našu pažnju poradi toga, što ta gorja u svojoj jezgri nisu izgrađena od vapnenaca, koji su puni raznih pukotina i šupljina, koje voda kemijskim i mehaničkim putem izjeda, nego su te jezgre obično sastavljene od raznog kremičnog kamenja, koje ne obiluje toliko pukotinama, a voda nema tako jako djelovanje kao kod vapnenaca. Stoga je podzemno djelovanje voda u takovom gorju ograničeno na prokapljivanje i prodiranje do nekog stanovitog sloja, koji vodu dalje ne propušta, a ova se iznad toga sloja skuplja i izbija na izdancima odnosnih gora u obliku što jačih što pak slabijih vrela.

Proces prodiranja vode u krajevima krša, dakle u vapnencima posve je drugog značaja. Prirodne vode, koje panu na površinu vapnenca gube se naglo kroz sisteme pukotina u podzemlje, gdje stvaraju slične oblike kao i na površini. Izmedju svih tih raznih oblika zauzimaju svakako prvo i najvažnije mjesto spilje ili kako ih narod u krajevima krša obično zove pećine, a ima i drugih imena kao jama, hiža, kuća itd. Naš narod danas obično zazire od pećina, jer je medju narodom uvriježeno praznovjerje, da u pećinama stanuju vile, pasoglavci, zmije i kojekakove druge nemani, koje čuvaju ukleto blago. U nekim krajevima pričaju, da u pećinama stane nečastivi, da razni zmajevi ili pozoji rigaju vodu i stotinu kojekakovih priča i pričica o strahotama i podzemnim silama, koje vladaju u pećinama. Ima pećina u našem kršu u kojima su stanovali ljudi, koji su se sakrivali pred silom i zulumom turskim, pa takove spilje zove narod »Zbig« n. pr. Gajina pećina kod Drežnika, Gvozdena pećina nedaleko sela Rakovice

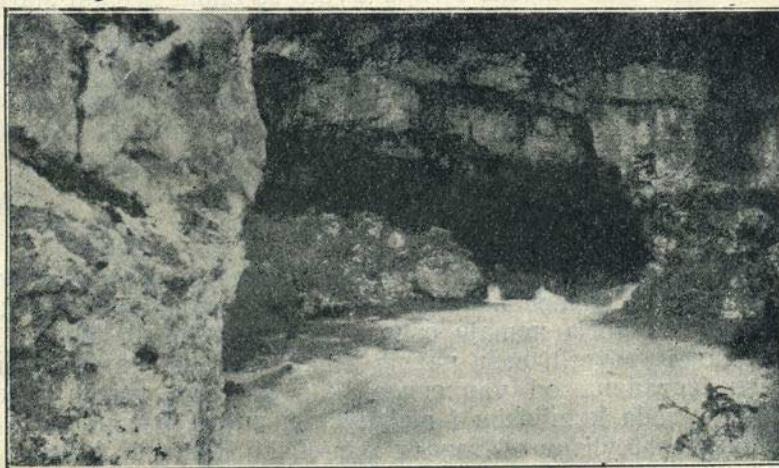
itd., na kojima se jasno vidi, da su služile kao zaklonište, jer su bile na više mjesta zazidane i providjene puškarnicama.

Mi danas znamo, da se na pećine ne odnose sva ta narodna maštanja, nego naprotiv, da nas one prenose u podzemno carstvo Prirode, kojoj se moramo diviti, kako je i ovdje sve provela u skladu i veličanstvenosti.

A što su pećine, i kako one nastaju?

Pećine su velike podzemne šupljine, koje su razvijene čas u obliku podzemnih hodnika, čas opet u obliku velikih ili manjih dvorana, a obično dolaze oba ova oblika združena u jedno tako, da prolazimo najprije dugim uskim ili širokim hodnikom u veću ili manju dvoranu, a iz ove opet u hodnik, koji nas vodi opet u dvoranu, i tako se to niže do kraja pećine.

Postanak pećina moramo svesti na ista ona djelovanja, koja su u glavnom uvjetovala površinske oblike krša, a to su voda i gorski tlak. Kao prvi čimbenik dolazi gorski tlak, koji je uzročnik postanka pukotina i šupljina u vapnencima, a ove su prvi začeci postanka pećina. Daljnja izgradnja preuzima drugi važni čimbenik — voda. — Kao što voda djeli nadzemno na vapnence kemijski i mehanički, isto tako djeluje ona i

Sl. 3. Uлaz u pećinu Tounjčicu

Foto: J. Poljak.

podzemno. I ovdje rastvara ona vapnence kemijskim i mehaničkim putem, jer pošto je zašla u pukotine počne djelovati svojim razornim djelovanjem na stijene pukotina. Posljedica toga djelovanja je, da se vapnenci i dolomiti lagano ruše, padaju na dno pukotine odakle ih opet voda svojom mehaničkom snagom nosi dalje. Tako se to dogadja kroz duga tisućljeća, a od neznatne pukotine stvorio se kroz to vrijeme spiljski hodnik, dvorana, već prema tomu, gdje je vapnenac ili dolomit bio slabije ili jače otporan prema djelovanju vode. Eto tako su postali prvi oblici pećina, koji su se dalje postepeno razvijali i razvili do današnjih pećina, čiji se razvoj još i danas nastavlja, jer kako znamo u Prirodi nema mirovanja.

U razvoju današnjih spilja možemo u glavnom razlikovati dvije vrsti spilja i to jedne koje su suhe, i druge kroz koje i danas protječe podzemne vode. Suhe su spilje po svom razvoju redovno starije, jer je voda koja ih je izgradila preložila svoje korito dublje u vapnence ili dolomite time, što je prvobitnu pukotinu raširila i izjela joj dno, i tako došla do nove širje pukotine u kojoj se dublje izgubila, a prvobitna je pećina

ostala uslijed toga suha. Pećine pak u kojima danas nalazimo vodotoke još su u onom prvočitnom stanju, tu voda u svom djelovanju nije došla do novih pukotina, nego djeluje još neprestano na današnje stijene pećine. Kako su gorja našega krša još razmijerno geološki dosta mleta, to gorski tlak u njima neprestano djeluje, dogadja se, da se poradi djelovanja toga tlaka pećine često proširuju, ili nastaju posve novi prostori, na kojima se jasno opažaju tragovi djelovanja gorskog tlaka time, što su redovito stijene svježe odlomljene, a sav srušeni materijal nalazi se na dnu pećine. Ovo se može dogoditi kod obih vrsta pećina.

Ulazi u pećine kada su otvoreni i dosta široki zove naš narod vrata, a leže na obroncima brijegevoga, u ponikvama ili dragama, uz rijeke i potoke. Obično su ulazi dosta veliki otvor i kroz koje se može bez zaprijeke unići u pećinu, no znajući biti i tako uski, da se čovjek može jedva provući, a često se moraju i raširivati umjetnim putem, da se može doći u pećinu.

Sl. 4. Stalaktiti i stalagmiti u špilji Lipi (Lokve)

Foto: J. Poljak

Kadkad su vrata upravò golema, pa se otvaraju poput ogromnih dveri n. pr. ulaz u Čelinu pećinu kod Mogorića veličanstven ulaz u pećinu Golubnjaču na Plitvičkim Jezerima, ulaz u Medvedicu kod Ogulina, ulaz u Samogradsku pećinu kod Perušića, ulaz u Tounjčiću itd. (sl. 3.). Ulazi nas vode ili u predvorja, ili u hodnike, a ovi u dvorane, a kod kraćih pećina odmah u dvoranu.

A sada da razgledamo malo nutrinju pećina, i da vidimo što u pećtinama sve nalazimo! Kod pećina s riječnim vodotokom ne ćemo obično puno toga naći. Vodotok koji protjeće pećinom posve je sličan kakovu nadzemnom potoku, i tu ima zavoja, bržih i sporijih tijekova, duboki virova kao i posve plitkih mjeseta. I tu se dogadja, da na mjestima nalazimo slapova čija buka i štropot znatno raste sa veličinom dvorane, pa se čuje šum već iz velike daljine. Tako n. pr. u pećini Medvedici kod Ogulina čuje se buka i šum slapa već iz daljine od kojih 400 m, a u blizini slapa jedva se razumije ako glasno višeš. Slap se taj ruši kojih 8 m sa znatnom

količinom vode (sl. 5.), a dugačka i visoka dvorana uvećava znatno buku i šum. Po podu takovih pećina nalazimo često mnogo ilovine, velikih kamenih balvana, raznog naplavljennog drveća, granja, trupaca što je voda na svom putu pokupila i odnijela u podzemlje. Često nalazimo po stijenama tu i tamo po koju sigu, no obično je to rijedak gost u pećinama sa podzemnim vodotocima. Takove su pećine kod nas Medvedica kod Oglina, Lipa nedaleko sela Protulipa na Dobri, Siničićeva pećina kod Brinja, Smrdeća pećina na Plitvičkim jezerima i mnoge druge.

U tom su pogledu mnogo zanimivije suhe pećine ili pak periodično suhe pećine. Glavna karakteristika ovih pećina su sige ili kako naš narod zove mramor. Znam, da će vas zanimati kako postaju sige, pak ću da vam ovdje iznesem vrlo lijep opis postanka sige što ga je napisao naš planinarski drug dr. F. Tućan u 10. br. časopisa Prirode od god. 1920. On nam to predočuje ovako: Voda teče po vapnencima, zadje amo, zadje tamo; ta ima kuda i da protječe, jer to je kamenje puno i prepuno svakojakih šupljinica i šupljina. Proturala se nekako u dubljine vapnenih naslaga, a svud na svom putu nosi sa sobom i ugljičnu kiselinu, da s njom u zajednici otopi dijelak kamenja. Napila se tako i kalcijskoga kiseloga karbonata, dospjela je s njim baš nekako u blizinu spilje i sve se mota, kako da zade u samu spilju. No tvrde stijene same spilje ne dopuštaju joj nikako pristupa, a ona traži ma i najmanju pukotinicu, najmanju šupljinicu, kroz koju bi se provukla, pa makar tek s kojom kapljicom, kad već ne može da sva provali kroz kakovo veliko zjalo. I našla je ne jedan, dva, tri, nego bezbroj otvora uzanih, gotovo nevidljivih i šalje kapljicu za kapljicom, da se provuče u šipilju. Svod je šipilje već sav iskićen sitnim kapljicama, baš se zaznajio; vise na njem kao kapljice jutarnje rose na travi, kadikad pane koja na dno šipilje, za njom druga, treća, polako padaju, jer su sitne. Još dok su na svodu spilje, sve se nečkaju da se pokore sili teže, koja ih neodoljivom snagom vuče prema tlu; tamo još na svodu počinje iz njih da ishlapljuje ugljična kiselina i kako se ta kiselina gubi, tako se u tom času počinje da kristalizira vapnenac, stvara se sitan kristalić i jedva je gotov, jedva se uhvatilo stropa šipilje, već ga je prelila nadošla kapljica vode, iz koje hlapi ugljična kiselina, a mahom iza njena bijega pojavljuje se nov kristalić i hvata se čvrsto onoga, što je prije nega postao. Na svodu se pomolila maljušna bradavica, jedva je razabirema, no s vremenom biva sve veća, jer voda neprestano pritičući donosi nov materijal otopljenoga vapnenca. Kristalizacija ta ne teče dakako onako brzo, košto kristalizacija leda: polako, dugotrajno razvija se taj proces, tisućlećima teče i najednom eto bradavica se produžila, strši sa svoda pećine kao tanašna svjećica, kraj nje još jedna i još puno njih, sve vise jedna do druge, a dolje na dnu kao da se stotinu ruku ukočenih podiglo za tim nepomičnim stvorovima. To su na podu pećine izrasle sige — stalagmiti rodjena braća stalaktita, kako to zovemo one sige, što vise sa stropa pećine. Kad se ono na stropu pomolila kapljica vode, bila je možda preteška, nije mogla da se gore uzdrži, pala je na pod i tu se rasprskala; u tom času izašla je iz nje ugljična kiselina. Kalcijski kiselji karbonat mahom je prešao u neutralni kalcijski karbonat; na dnu pećine, ondje, gdje je udarila kapljica vode, iksristalizirao se kristalić vapnenca i čvrsto se priljubio uz pod šipilje. Pala je još jedna kapljica, mnogo ih je još palo i rasprskalo se, a ugljična kiselina, kako ne podnosi udaraca, bježi iz vode, ostavlja je. Na kristaliće vapnenca, što se čvrsto uhvatiše dna pećine, sjedaju novi, bezbrojni, sige (stalagmit) raste približujući se sve više sigama (stalaktitima) na stropu, pa se s vremenom i sastanu, isprepletu. Sa svih strana dolje u onim pod-

zemnim prostorijama, kamo nikad ne dopire svjetlost sunčana, pružaju se sige male i velike, tanašne i debele u neobično fantastičnim oblicima. Nepomično, ukočeno u podzemnoj tišini mame k sebi čovjeka, komu se pričinjujau kao ukleti svijet.«

Stalaktite zove naš narod šmuk, curak, stružnica, dok stalagmite zovu smugor i mosur. Razne pak oblike siga, koji prekrivaju stijene pećina zovemo draperijama; osim toga nalazimo po podu pećina vapnene cijedine, koje znaju prevući pod pećinu u znatnoj debljini, a na površini su puni sitnih vapnenih kristalića, koji se na svjetlu cakle poput inja zimi na drveću. Na našoj slici vidimo stalaktite i stalagmitite, sa omarnim draperijama po desnoj strani, dok je pod prevučen debelom korom vapnene cijedine (sl. 4.). Često postaju na podu pećina od sige kao i od vapnene cijedine manji ili veći bazeni, u kojima se skuplja voda cijednica; narod zove te bazene kamenicima, a vodu iz njih drži za ljekovitu. Rast sige u pećinama zavisan je od raznih čimbenika, tako o debljini spiljskog pokrova, o vlaži, o množini rastapajućih voda, o promjaji itd. Sve to uplivše na stvaranje sige tako, da u jednoj te istoj pećini ne stvara se sige na svim mjestima jednako brzo. Stvaranje sige napreduje vanredno lagano; tako su ustanovili na jednoj sigi u Postonjskoj spilji, da je od godine 1857.—1883., dakle za 26 godina, porasla u debljini 1—2 mm. Iz toga vidimo, koliko tisuća godina treba, dok naraste stup od nekoliko metara visine; no kako smo rekli, to je posve relativno. I u našem kršu imamo lijepih pećina sa sigama kao: Zagorska pećina kod Ogulinu, Kuštrovka kod Popova Sela, Lipa kod Lokava, Šupljara na Plitvičkim Jezerima, Rodića pećina kod Rodić Sela iznad Plitvice, Baraćeve pećine kod Nove Kršlje, Zagorska pećina kod Novog Vinodolskog, Muževa Hižica ispod Skrada, Vrlovka nedaleko Kamanja na Kupi i svu silu pećina diljem našeg krša. Često se događa, da u suhim pećinama nalazimo jezera sa prekrasnom čistom vodom smaragdne boje n. pr. pećina Jezero kod mjesta Siče nedaleko Karlovca, pećina Vražić kod Barilovića, Zagorska pećina, Velika pećina na jezeru Blata, Mikašinovića pećina na Bistarcu kod Gornjih Dubrava i druge. Ova su jezera dvostrukog postanka: ili su to pladnjevi ispunjeni vodom nakapnicom, koja stalno prokapljuje kroz svod pećine, ili je pak jezersko dno u savezu sa vodom podzemnicom. U takovu slučaju voda u jezeru raste i pada sa dizanjem i padanjem vode podzemnice.

Sl. 5. Podzemni slapovi u špilji Medvedici
Foto: J. Poljak

a dogodi se, da u vrijeme jakih oborina prelazi preko jezerskih bočina i izljeva se kroz špilju na površinu. (Tounjčica, Zagorska pećina.) U tom slučaju govorimo o periodičko suhim pećinama. U suhim i periodičnim pećinama nalazimo razne kornjaše, stonoge, račice, a u vodama uz račice još i čovječju ribicu. Sve su te životinje, uslijed prilika u kojima živu, slijepo, no unatoč toga vanredno su brze i okretnе. Vrlo često nalazimo u tim pećinama kosti od raznih životinja iz prijašnjih geoloških doba, koje su se ili sakrile u špilju, ili su pak vode donijele i naplavile kosti u ilovinu. I čovječjih kosti od pračovjeka kao i kasnijih doba nalazi se po špiljama, na pr. u Baraćevoj pećini, u pećini Bukovac kod Lopatice itd.

Još nam je sa par riječi dotači se zadnje pojave u kršu u tijeku naših razmatranja, a to je hidrografije ili nauke, koja nam prikazuje razmještaj voda u područjima krša. Mi smo u tijeku naših razmatranja već toga dosta spomenuli o hidrografijskim prilikama, koje vladaju u predjelima krša. Čuli smo, da sve meteorne vode u krajevima krša uslijed zasebnih vlastitosti vapnenog kamenja ne ostaju na površini, nego se gube po sistemu pukotina i šupljina u unutrašnjost zemlje. Čuli smo, kako te vode teku podzemno kroz razne špilje u obliku podzemnih vodotoka, kako s vremenom nestaju i iz ovih špilja; znamo da ima u pećinama jezera, koja dobivaju vodu iz dubine kore zemaljske, pa nam preostaje još, da protumačimo vrela u kršu, kako postaju i odakle im ona množina voda, unatoč velikoj oskudici vode u krajevima krša. Prirodne vode u predjelima krša gube se podzemno tako dugo dok prolaze kroz vapneno kamenje. Na tom svom putu znadu one provaliti po nekoliko stotina metara, a često i znatno više, već prema tomu koliku debljinu dosežu vaspene naslage. Duboko ispod vapnenog kamenja dolazi redovno takovo kamenje, koje zaustavlja vodu i nedozvoljava joj daljnje i dublje prodiranje. Iznad takovih naslaga skupljaju se ogromne količine vode, koja opet nastoji da si probije put prema površini. Dogodi li se, da ovakove nepropusne naslage režu gdjegod površinu, dakle da izbiju na površinu, to na takovim mjestima t. j. na granici tih nepropusnih slojeva i vapnenog kamenja izbijaju redovito dosta jaka vrela. Takova su vrela u predjelima našeg krša dosta rijetka, jer ima razmjerno malo slučajeva, gdje nepropusni slojevi režu površinu. Takova su vrela u Senjskoj Dragi na Štirovacu, u okolišu Brušana, na Oštarijskom polju, vrela oko Bruvna, izvor Zrmanje, vrela Fužinarke itd. No osim tih vrela imamo još čitav niz vrela u kršu, koji obiluju vodom. Voda tih vrela izbijaju obično u obliku vrlo jakih vrela iz raznih polušpilja i to s velikom snagom. I ta se voda u unutri skupila na nepropusnim slojevima, ali nije našla izlaza na površinu prije spomenutim načinom, pošto su rečene naslage duboko pod pokrovom vapnenog gorja. Ta voda upotrebljala je dakle neki drugi put, da dođe na površinu! Ona je upotrebljala velike pukotine kroz koje se ona diže uslijed velikog hidrostatskog tlaka, a po zakonu spojnih cijevi, i tako dospijeva na površinu. Takova vrela izbacuju velike količine vode, pa su to stalna godišnja vrela, i prava blagodat za krajeve krša. Takova su vrela u našem kršu izvor Mrežnice, Slušnice, Kupe, Rječine, Gacke, Une, Bijele i Crne Rijeke itd. Često znadu takova vrela izbijati i na obali morskoj, pa se to izbijanje očituje u velikim kolobarima na površini morskoj; naši Primorci zovu takova vrela »vrulje«. Vrulja imamo duž naše obale, pak su nekoja od njih osobito jaka, kao Cno Vrelo u Bakar.

skom zaljevu, Žernovnica kod Sv. Jurja, Vranjak nedaleko Jablanca i mnoga druga.

Time smo u glavnim crtama završili naše razmatranje o pojavi krša, pa se nadam, da će čitatelji »Hrv. Planinara« što šta naučiti, što će im biti od koristi za vrijeme izleta u krajevima krša.

NAŠE SLIKE.

Opisi naših slika u prilogu nalaze se u članku g. B. Gušića: »Duž južnoga Velebita, pa ih stoga nećemo posebno opisivati. Slike u tekstu opisane su jednim dijelom u prije spomenutom članku g. Gušića, dok je drugi drugi dio opisan u članku »Krš«.

—ak.

DRUŠTVENE VIJESTI.

Predavanja o planinarstvu u Karlovcu.

Novo osnovana podružnica HPD u Karlovcu priredila je u kratko vrijeme svoga opstanka dva uspjela predavanja o planinarstvu s projekcijom brojnih fotografiskih snimaka sa hrvatskih i slovenskih planina. Na poziv odbora podružnice držao je dne 21. travnja o. g. društveni odbornik i urednik »Hrv. Planinara« dr. Josip Poljak naučno-planinarsko predavanje o Velebitu. Predavač je iznio pred gledaocu velik niz krasnih slika, što ih je sam snimio na svojim naučno-planinarskim izletima na Velebitu. U njima je predočio mnoge znamenite točke i zanimljive prizore sa Senjskog Bila, Sjevernog, Srednjeg i Južnog Velebita, počevši od Senjske Drage sve do Tulovih greda nad Obrovcem. Pred očima gledalaca se nizali prizori i pogledi sve jedan ljepši od drugoga i oštре dolomitske piramide Tulovih greda, koje tako živo podsjećaju na glasovite oštre tornjeve u Dolomitima (n. pr. u Vajoleti), impozantne glavice Svetog Brda, Malovana, Vaganskog i Babinog vrha planinske visoravni Döci i Jezera, strahotan gorski klanac Paklenica, dolomitne stijene Crnih i Ravnih Dabara i drugih oštrel vrhova u Srednjem Velebitu, koji su našim planinarama bili dosad malo poznati; nadalje obli vrh Šatorine uz romantičnu planinsku dolinu Štirovače, vrletne stijene Kozjaka, Rožanskog vrha, Malog Rajinca, Zavizana i dr. Predavač se kod svake slike zadržao i sa naučnoga gledišta tumačio značajne osobine krša, njegov geološki postanak i sastav kao i najznatnije pojave flore i faune. Predavanje je trajalo preko jednog sata uz napetu pozornost mnogobrojnih gledalaca koji su dupkom ispunili gradsku vijećnicu i na koncu predavaču živahno odobravali. — Poslije predavanja uzeo je riječ podpredsednik HPD Josip Pasarić, koji je u ime središnjeg društva pozdravio osnutak planinarske podružnice u Karlovcu, koji je kao stjecište željezničkih pruga i po svom pri-

rodom položaju kao stvoren za planinarsko ishodište u Gorski Kotar, na Plitvička Jezera i Velebit, kao i na susjedne samoborske i Žumberačke planine. Prikazavši u kratko povijest HPD i njegov bratski odnosa sa SPD govorio je o ciljevima alpinizma i naglasio njegovu kulturnu, higijensku rodoljubnu, ekonomsku i narodno-odgojnu zadaću.

Dne 13. svibnja o. g. bilo je drugo planinarsko predavanje u prostorijama karlovačkoga Kino-kazališta. Predavao je društveni potpredsjednik J. Pasarić o Gorskom Kotaru i Triglavu uz projekciju brojnih slika iz ovih planinarskih područja. Predavač je počeo s Klekom i Gjulinim ponorom kod Ougulina, te je vrletnu glavicu Kleku prikazao u nizu uspješnih snimaka, koji su napose kod mladeži pobudili živu pozornost, nastavio je sa slikama romantične doline Dobre (kad Gomirja), Skrada i njegove krasne okolice, toga našega Semeringa, nadalje divlje romantičnog Zelenog vira (pod Skradom); vrletni Rišnjak, koji je danas tako popularan medju našim planinarama, predočio je u većem nizu jasnih i vjernih snimaka za ljetne i zimske sezone, nadalje se nizale slike Bitoraja, Ličkog polja, Viševice, Medvedjaka, Vinodola i dr. Iza Rišnjaka došao je na red Triglav sa velikim brojem slika u kojima je prikazan uspon kroz dolinu Vrata sa Peričnikom na Triglavski ledenjak do Kredaricom i dalje na Mali Triglav i na vrh Velikog Triglava s Aljaževim stupom. Živu su pozornost osobito kod brojno prisutne mladeži pobudile slike sa ledenjaka, strmog uspona na Mali Triglav, i vrha Triglava. Silaz na Bohinjsko jezero predočen je ovećim nizom slika, od kojih se napose svidješe impozantni slap Savice, pećine Komarče i Bohinjsko jezero. — Na koncu je predavač dodao još nekoliko slika sa naših čarobnih Plitvičkih jezera i pri tom upozorio, da HPD sada sprema izdanie ilustro-

vanog vodiča na Plitvička jezera s brojnim ilustracijama i zemljovidnim kartama.

Jedno i drugo predavanje bilo je brojno posjećeno, što pokazuje, da je u Karlovcu probudjen smisao i interes za planinarstvo. Napose treba s poohvalom istaknuti, da je školska mlađež kod tih predavanja brojno učestvovala i pokazala mnogo mara za ovu plemenitu i kulturnu granu tjelesnog sporta. Odbor Karlovačke podružnice kani u jesen nastaviti naučno planinarska predavanja.

Duhovski izlet HPD. u Sloveniju. Noćnim vlakom dne 18. V. t. g. u 10 sati krenuše u posebnom vagonu iz Zagreba izletnici planinari, kojima se pridružiše u Jastrebarskom članovi tamošnje podružnice HPD. »Plešivica« na čelu sa predsjednikom g. I. Brkićem. Od prijavljenih sudjelovala su 34 planinara. Medju njima bilo je napose iz Jastrebarskog početnika, a medju ovimama, koje su prvi put poduzimale veće planinske izlete. Zato je podružnica Plešivice poslala onima, koji su se za izlet prijavili, kratku uputu glede opreme, koju valja sa sobom ponijeti. Zagrebačko ravnateljstvo državnih željeznica planinarama je stavilo na raspolaganje poseban vagon trećeg razreda na polasku i povratku, pa time omogućilo, da planinari mogu nakon noći, koju su proveli u putovanju, odmah nastupiti uspon, a isto tako umorni od uspona da mogu mirno provesti noć i odmoriti umorene mišice i žive.

Stigayši prema voznom redu u 9 sati 17 minuta u Jesenice zaputiše se izletnici prema Golici. Prije uspona razdijeliše se u četiri skupine svaka sa svojim pročelnikom, koji su imali izlet voditi prema prethodnim sporazumu. Čitavu je noć po krovu vagona romonjala kiša; bilo je zima, a kada smo u Jesenicama izašli iz vagona, probijalo je sunce guste oblake i vrhovi bregova ukaže se u svježem novom snijegu. Za vidik dakle najlepši dan. Lijepom cestom uspijali smo se polagano na Planinu Sv. Križ (oko 1000 m). Poslije 850 m aps. vis. namjerili smo se na prvi snijeg, te smo dalje gazili po snijegu, koji je bio pun vode, pa se pod utjecajem sunca topio, te je mnoga cipela promočila. Snijeg je postao tvrd tek neposredno ispod donje kuće na Golici.

U Planini Sv. Križ, dok se je jedan dio izletnika krijeplio u restauraciji, a poslijednji cestom pridolazili, zagrebački dio izletnika pošao je naprijed ne čekajući zajednički uspon. Nakon odmora u Planini Sv. Križ od preko pol sata nastaviše jastrebarski članovi svoj uspon. Oni krenuše iza Planine Sv. Križ lijevim kraćim putem preko Brda k donjoj kući na Golici, dočim su svi Zagrebčani krenuli desnim putem preko Savskih Jama, koji je duži. Uspinjući se strmo šumom nađiosmo na sjenokosi Brdo na prve narcise pod snijegom, te smo morali odgretati snijeg, da dodjemo do cvjetoto-

va. Osim narcisa bilo je i encijana. Pogled se je sve više otvarao; ugledali smo grupu Triglava i Škrlatice, što su svi osobito početnici planinari, sa osobitim interesom promatrali i divili se veličini i ljepoti planinske prirode. Idući kroz šumu naglom uzbrdicom rušio se je po nama sa stabala rahli vodenim snijeg, a putem su tekli čitavim mali potocići sniježne vode. Popevši se nad šumom, gdje se prelazi k pobočju Golice (Krvavka), opazimo, da se je novi snijeg od prošle noći, koji je ovdje bio već oko 50 cm dubok, počeo na pobočju Krvavke pod utjecajem dnevnog sunca spuštati u jakim plazovima (lavinama) preko puta, koji smo morali prijeći, da dodjemo do donje kuće na Golici. Plazovi su sjekli put na tri mjesta, a spuštali su se pred našim očima, nekoji manji a nekoji veći. Mi smo najprije čekali neko vrijeme, dok se spuste sniježne plohe, koje su prijetile putu, a zatim smo oprezno nastupili hod ovim pogibeljnim dijelom puta. Radi osiguranja učesnika jedan je naš član promatrao kretanje plazova s našeg puta prije nego dolazi pod samo pobočje Krvavke, a jedan član HPD-a, koji se je već prije nalazio u donjoj Kući na Golici je od kuće, odakle se pobočje brijege bolje vidi, davao znakove, da li se je pod vrhom Krvavke zametnuo plaz i da li je prelaz pobočjem siguran ili ne. Uz te mjere krenuli smo jedan po jedan ugroženim putem u velikim razmacima i to tako, da smo preko svake uvale trčali, a na boku, gdje nema opasnosti od plaza, na mahove smo se odmarali, pa smo tako prešavši tri plaza i gažeći preko svježeg lavinskog snijega bez incidenta prisjeli svi u donju kuću na Golici. Došavši onamo razabrasmo, da jošte nijedna partija, koja se je od nas odijelila i svoj uspon ranije započela, nije stigla do kuće. Medutim smo na vrhu Krvavke istočno od kuće razabrali na snijegu crne sitne ljudske spodobe, koje su se polagano rubom prema zapadu uspinjale. Na dalekozor razabrasmo, da je to naše društvo. Od te grupe odijelio se je jedan gospodin sa damom te su krenuli natrag kroz šumu, da budu sigurniji od plazova, dok su uhvatili put, kojim smo mi prešli, te su iza toga došli k nama u donju kuću. Gledajući iz donje kuće prema istočnom rubu gore razabrasmo, da je nastupio zastoj u kretanju gornje grupe, koja je po vrhu išla, a zatim je grupa krenula dalje vrhom prema Kadilnikovoj kući na vrhu Golice, ostavivši jednog svojega člana pod vrhom Krvavke. Dalekozorom razabrali smo iz kretanja ovog člana koji je do pojasa u snijegu stajao, da se je taj član, očito jedna dama poskliznula i bila lavinom odnesena, pa da traži pomoći. Član HPD-a poznati planinar g. G. koji je već otprije u donjoj kući boravio, odmah je pohitao putem, kojim smo mi došli, prema mjestu nesreće, a mi smo se drugi spremali, da isto učinimo. Medutim je već dama bila zaslugom financijalne straže, jednog Srbina

i jednog Rusa, koji su se u času nesreće pod tim obronkom nalazili, izbavljena iz teške situacije, te ju je g. G. zajedno sa finansijskom stražom izveo sretno do donje kuće, gdje je odmah položena u pripravljeni krevet, pregledana, te je uzela čaja, aspirina i kuhanog vina. Konstatirano je, da je zadobila samo ozlede manje naravi, pa žestok potres živaca. Noć je ublažila i te posljedice, te je dama sudjelovala kod cijelog ostalog izleta. Nezgoda se dogodila ovako: Ugledavši donju kuću na Golici pod sobom, a osjećajući se umorni odijeliše se jedan član gornje grupe s jednom damom od drugih hoteći koso traverzirati pobočje Krvavke te se spustili pobočjem koso izravno k donjoj kući na Golici, bojeći se dalekog hoda po vrhu do Kadilnikove kuće. To je bila pogreška, s jedne strane zato, što to dvoje nisu imali cepina, s kojima bi se mogli zaustaviti, ako se oskliznu, a s druge strane, što napose dama nije imala prave planinarske cipele potkovane teškim čavlima, koje relativno osiguravaju protiv klizanja. Nezgodu je dakle uzrokovao s jedne strane manjak u opremi, a s druge strane pogreška, što se strma bočina, na kojoj se nalazi svježi, pogotovo proljetni snijeg, ne smije nikada traverzirati, jer se traverziranjem snijeg, koji se i onako slabo drži, kida na dva dijela i izgubivši svoju vezu skliže se prema dolini. Taj proces je povećan time, što je snijeg pao na već izraslu travu, koja mokra i glatka daje snijegu izvrsnu podlogu da se odsklizi u obliku plaza prema dolini. Sama nezgoda prema pripovijedanju dame dogodila se je ovako: traverzirajući ogoljelo korito lavine poskliznula se je na skliskoj travi, pala je, pa ne mogući se zaustaviti rukama otkotrljala se je kojih 150 metara niže i zaustavila se je u samoj lavini. Tu je pokušala izići iz lavinskog korita, ali nije mogla, ma da je prste zakapala u zemlju, jer se kod svakog pokušaja natrag poskliznula, bivši bez cepina. Na to se je po istom lavinskom koritu dokrtljao do unešrećene jedan štap, kojega je dama sretno upotrijebila zato, da ga zabode što je mogla dublje u zemlju nad lavinskim čunjem i da se tako nekako osigura na onom mjestu čekajući pomoć. Dok je ona to obavila, vidi povrh sebe, kako joj se približuje ravno na nju novi plaz i ona je instiktivno učinila ono što se jedino može učiniti kod male lavine kojoj se ne može izbjegići, t. j. legla je na zemlju uhvativši se čvrsto za dobro fiksirani štap tako te je mala lavina preko nje prešla zadavši joj grebotine i natiske po plećima, te suzdržavši joj prisilno dah kroz vrijeme, za koje se preko nje sklizala. Pri koncu lavine je štap popustio i ona je sa lavinom odnešena kojih stotinjak metara niže, gdje se ovaj stražnji dio lavine zaustavio, a ona se je našla unatoč svim naporima, da se uzdrži na površini, zakopana u lavinskem čunju do pod vrat. Nalazeći se u tom stanju bila je živčano tako paralizirana

da si više nije mogla ništa pomoći, nego je apatično čekala pomoć. U tom stanju izgubio je s vida injen pratalac jer se iza boćine nije moglo vidjeti u uvalu, što se je s njome dogodilo. Uto su sretno ispod mješta nezgode prolazila dvojica od finansijske straže polazeći iz Savskih Jama k donjoj kući na Golici, koji su se s obje strane plaže popeli do visine, gdje se je ona nalazila te ju izvučli iz plaza u glavnom požrtvovnošću rečenog Srbina finansijskog stražara, a u to je već bila stigla pomoć sa donje kuće.

Iz ovog slučaja slijedi, da se kod zajedničkih izleta smiju odjeljivati od glavne grupe samo oni planinari, koji potpuno poznaju kraj i putove, te koji potpuno poznaju kako planinarsku tehniku tako i prirodne odnose na planinama, pa da za svaku i malu partiju, koja nadilazi aps. visinu od 1200 m odnosno 1500 m, treba uvijek sa sobom uzeti kompletну planinarsku opremu, jer su vremenski odnosi već u tim visinama podvrgnuti nenadanim i naglim promjenama. Grupa, kojoj su pripadali ovo dvoje odjeljila se je od njih, kada je vidjela, da dolazi odozgo pomoć, jer tvrde, da oni nisu mogli odozgo pružiti nikakove pomoći nego bi morali bili obilazno silaziti, što da je postalo suvišno, kada su vidjeli da dolazi pomoć odozdo. Za ovu nezgodu ne nosi vodstvo izleta nikakove odgovornosti, jer je do nje došlo na taj način, da su se ovo dvoje planinara bez znanja vodstva odijelili samostalno od glavne skupine izletnika. Slučaj je valjalo objektivno iznesti radi opreza budućih sličnih zajedničkih izleta.

Došavši u donju kuću svi, koji su imali promočene cipele, odmah su obukli suhu obuću, a dame, koje su bile početnice, legle su osim toga odmah u krevet, da se dobro odmore, i uzele topli čaj.

Tako smo idući na Golici da se naužijemo proljeća i cvijeća, u istinu našli tipični zimski planinski krajobraz, a na samoj Golici ni jedne narcise, što je u ovo vrijeme čudo nevidjeno kakovo ljudi ne pamte, a samo pred nekim 16 godina da se je u znatno manjoj mjeri nešto slično dogodilo. Inače je sunce pripicalo, a pogled na Kepu, Rožicu, grupu Skrlatice i Tršlava u zimskom ruhu a u proljetnom suncu bio je veličanstven, kako po danu tako pri zapadu i jošte više pri ishodu sunca drugi dan u jutro.

Na večer je uz harmoniku našeg člana g. C. bilo u donjoj kući na Golici vrlo veselo.

Dne 20. u jutro na Duhove ustadosmo u 5 sati, a u 6 sati nastupisimo silazak u Jesenice, odakle je većina izletnika krenula vlakom do Dobrave. Tu su pošli u glasovitu sutjesku Vintgar, da se dive igri vode Radovine, koja se bacaa, pjeni, skače i teče u uskoj prosjeci među okomitim visokim klišurinama. Došavši na kraj Vintgara zaputile se se putem do zeljezničke postaje Podhum odakle nešto pred 3 sata stiglo vlakom na

Bled. Tu se spustiše planinari do jezera i u više ladij odveslaše do otočića u Bledskom jezeru, gdje posjetiše glasovitu crkvu te su zvonili »zvonom želja«. Iza toga se uspeše na stari grad nad Bledskim jezerom, gdje je uz svirku harmonike potrajao ples sve do dolaska zadnjeg vlaka prema Bohinjskoj Bistrici, kamo stigoše poslije 10 sati na večer te se na dva autobusa otputiše do hotela Sv. Jane, na Bohinjskom jezeru, gdje prenoćiše. U jutro dne 21. V. 1923. otputiše se na dva autobusa do hotela »Zlatorog« na zapadnom kraju Bohinjskog jezera u ravničici Ukanca, odakle nastupiše pješice put k slapu Savice (805 m), gdje se odmorise a zatim veći dio partie kreće putem uz Komarču do samog izvora Savice, gdje izlazi iz pećine prije nego se u obliku slapa ruši u dolinu. Opravši se i napoivši se iz mlade Savice vratije se natrag u »Zlatorog« na objed oko 1 i pol sata popodne. Tu nas je čekalo prvo razočaranje na cijeloj partiji, jer unatoč tomu, što smo dan prije naručili objed, dobila je veća polovina izletnika unatoč čekanju od 1 i pol sata samo juhu, neko jošte i govedinu, a nitko od druge polovine izletnika ni naručenog objeda. Mi smo situaciju spasili time, što smo svaki iz svoje torbe izvadili i jeli, inače bi ostali u Zlatorogu gladni, makar da smo plaćali jednakako kao i svi gosti. Radi toga ostavismo Zlatorog što prije i poslije 3 sata u dva autobusa krenusmo u Bohinjsku Bistricu na vlak. Autobusi su bili naručeni i rezervirani za nas, koji smo ispunili sva mjesta i još preko toga, ali unatoč tomu uzeo je jedan šofer u autobus jošte tri osobe, koje su sjedile otevši sjedala našim članovima, koji su autobus naručili. Ovo je bilo drugo razočaranje na Bohinjskom jezeru.

Jedan dio izletnika odijelio se je nakon povratka sa Golice na kolodvoru u Jesenice, i istoga dana odmah slijedećim vlakom otiašao u Mojstranu i noćio je u dolini Vrata u Aljaževom domu, koji je dan prije bio otvoren. Na Duhovski ponедeljak u jutro ta je grupa prešla prešret Luknju, te se po snijegu i strmom silazu po zaposjednutom području spustila u dolinu Trente i oštrim usponom na Vršić povratila u Kranjsku Goru, uhvativši već vlak u 5 sati popodne za Jesenice, radi čega su bili nastupili hod već prije 4 sata u jutro. U Jesenice pridružeše se opet k ostalim izletnicima.

Na Duhove se dvoje planinara jedan gospodin i jedna dama, na povratku sa Golice otputili prvim vlakom do Kranjske Gore, te su se uspeli do pod Erjavčevu kuće nad Velikom Pišencom. Odmorili su se u slučajno otvorenoj kući na Gozdu, te su se pred večer vratili natrag u Kranjsku Goru, gdje su noćili. Vozeci se željeznicom prema Kranjskoj Gori kod postaje Gozd-Martuljek, uživali su upravo prekrasan pogled na t. zv.

Martuljkovu Skupinu što ju tvore najsjeverniji kameni izdanci Škrlatičine grupe Jul-

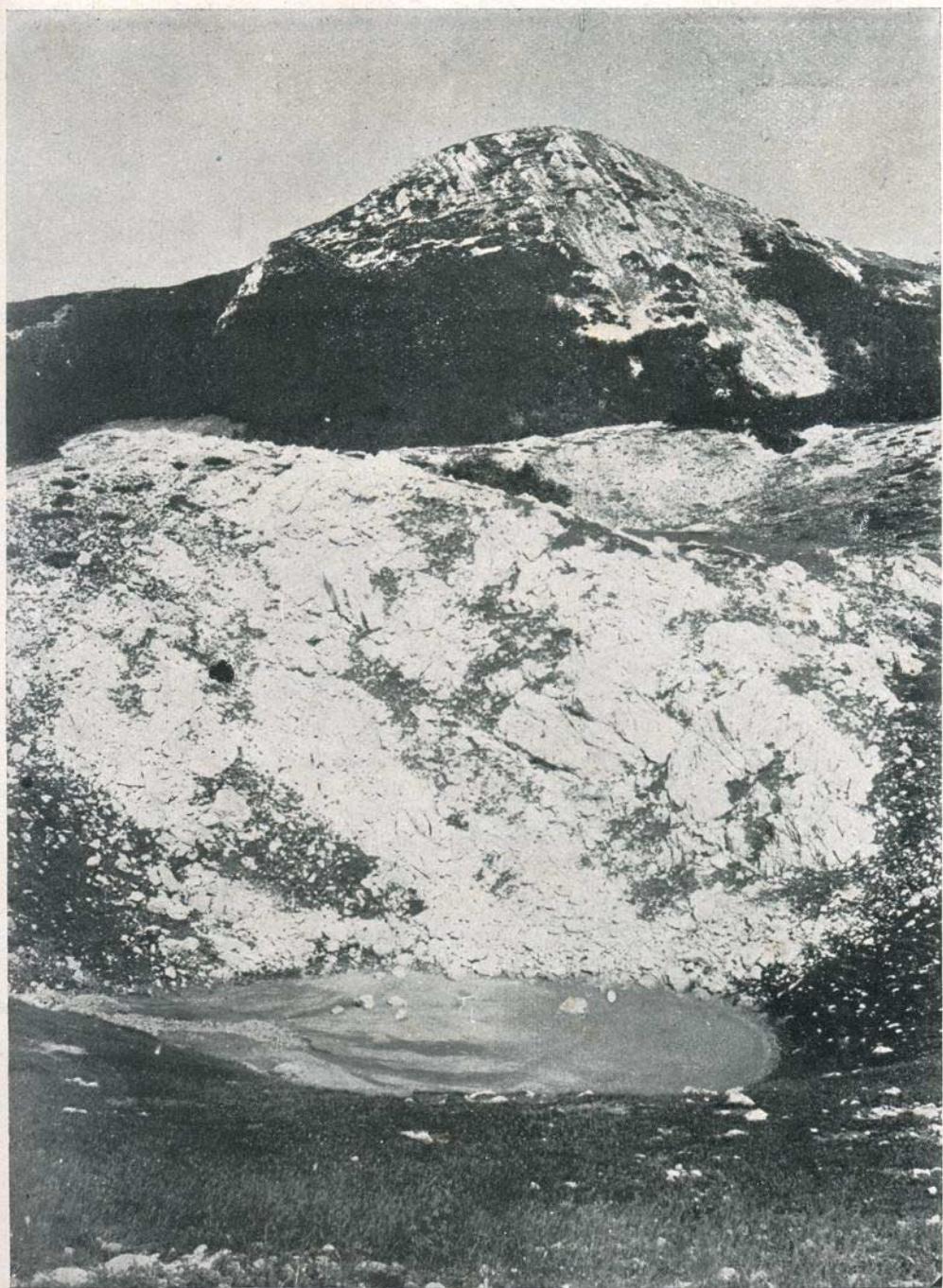
skih Alpa. U polukrugu redaju se od istoka prema zapadu Kokova Špica, (Kuk), Široka Peć, Dovski Križ, Rutarško Poldne (Velika Ponca), Lipnica, Špik, sve vrhovi koji se okomito ruše u kotlinu. Za Akom i pod Špikom, svi preko 2400 m u bijeloj odjeći mladog snijega stršeći okomito u vis nad glavom gledaoca u okviru tamno-plavog azurnog neba nad njima, a mladog sočnog zelenila šuma pod njima. Sve to osvijetljeno svježim jutarnjim suncem iza noćnog nevremena izgledalo je kao krajobraz s drugog svijeta, kao najidealnija stilizacija svjetla boje i oblika iz carstva priča, kao prividjenje satkano od nebeskog svijetla. Čudući pak ratnom cestom prema Vršiču divili su se piramide Špika, golemoj zapadnoj stijeni Škrlatice, Kriškoj Stijeni, sjevernoj stijeni Razora i golemoj masi stijena Prisojnika. U pondeljak u jutro krenuše iz Kranjske Gore prvim vlakom u 4 sata 46 minuta u Jesenice i iz postaje Javornik nastupiše u 5 i tri četvrti sati u jutro kao prvi posjetnici pješice u Vintgar, odakle se povratiše na postaju Dobrava i vlakom od 9 i pol sati u jutro krenuše u Bohinjsku Bistricu, odaške autobusom do Zlatoroga, kamo stigoše pred 11 i pol sati i nastupiše odmah hod prema slapu Savice, odakle se povratiše u Zlatorog u 1 i pol sati i krenuše zajedno sa ostalim grupom prema Bohinjskoj Bistrici.

Jedna grupa od četvero članova HPD-a iz Zagreba tri gospodina i jedna dama, pod vodstvom predsjednika ljubljanske »Skale« na Duhove u jutro uspela se iz Starih Fužina, dokle su se iz Bohinjske Bistrice vozili autobusom, kroz Voje i novim putem po donjem obroncima Tošca do Vodnikove kuće pod Triglavom, gdje su prenočili. Uspon je bio težak doista radi snijega, na koji su se namjerili uspinjući se novim putem iz kraja doline Voje prema Vodnikovoj kući gdje su osim toga radi velike strmine vrlo oprezno stupali pojedince, da ne zapadnu u lavinu. Uživali su prekrasan pogled na vrh Triglava u svježem zimskom zraku osobito pri izlazu sunca tako te im se slika Triglava u tek rođenom proljetnom suncu duboko utisnula u dušu. Osim njih i njihova vođe spavalo je te noći u Vodnikovoj kući jošte petorica Slovence, a sastali su pod kućom i skijaše. Kuća nije otvorena nego je predsjednik »Skale« imao sa sobom ključe. Vratije se istim putem natrag i u Bohinjsku Bistricu zajedno s ostalima udioše u naš planinarski vagon, koji nas je tamo čekao i s kojim se dovezmošmo u jutro do Jastrebarskog odnosno Zagreba. Na izletu nije obolio nitko, a svi su učestnici želili da se što prije opet zajedno nadju na novom planinarskom izletu!

Dr. I. K.

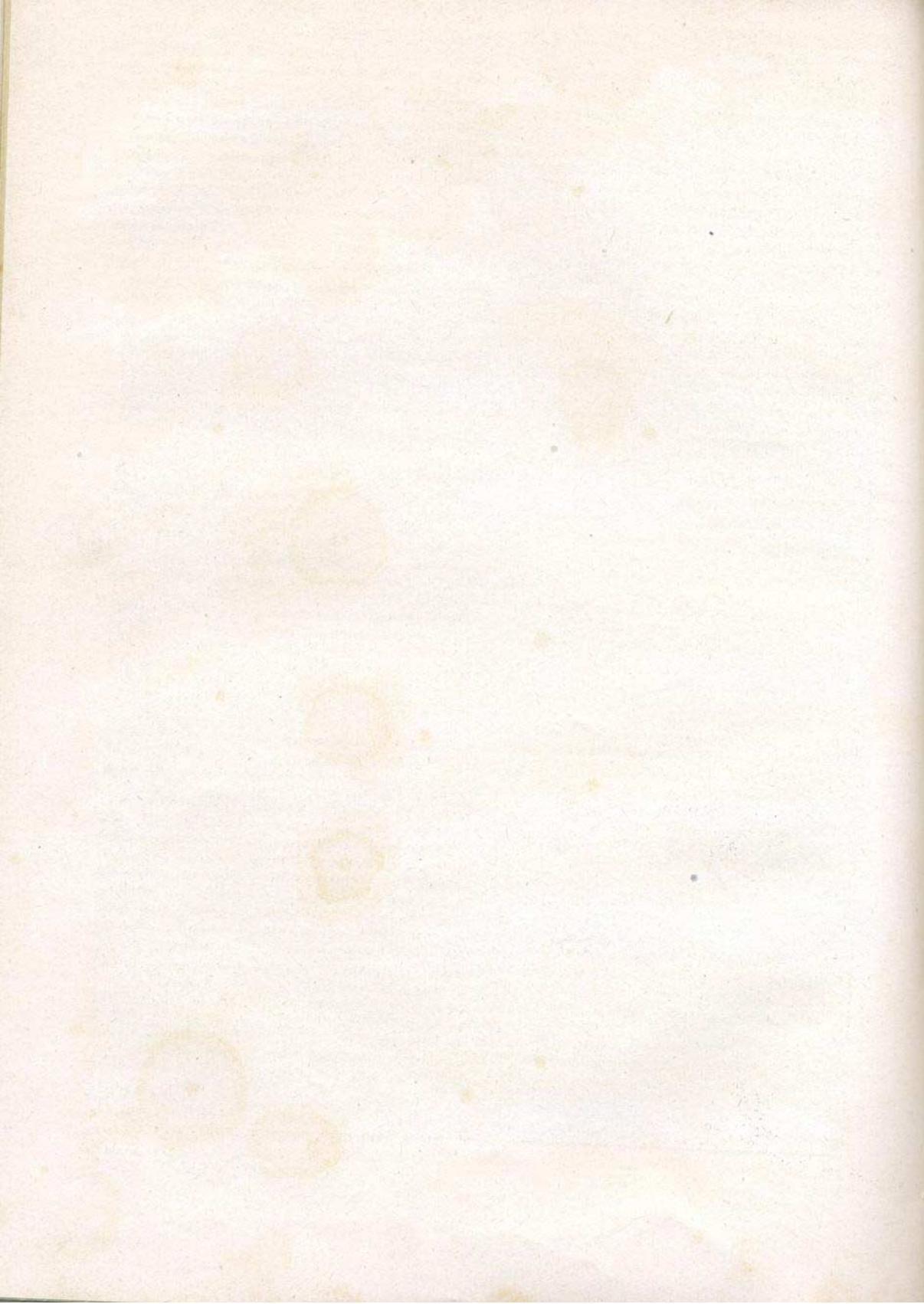
Izlet na Medvedjak podružnice H. P. D. »Runolist« u Lokvama.

Taj izlet koji se je imao obdržavati 3.-4. II. 1923. odgodio se uslijed nepovoljnog vre-

VELEBIT : MALOVAN (1708 m.)

FOTO : Dr. R. SIMONOVIĆ

mena na 10.—11. veljače o. god. te je tih dana i poduzet.

Osvanulo je divno jutro u našem Primorju. Obli Medvedjak cijepao je samo po koje — burom natjeraće — oblake, koje su se konačno složili poput zida s onu stranu trupine.

Bilo je nade, da će se vrijeme ustaliti, pa zato se mi nekoji primorski planinari spremisno s mnogo nade na put.

Pješačeći prošli smo cestom od Sušaka na Bakar (stanicu), a odavle vlakom u 9.55 na večer.

Približavajući se gorskim krajevima, zajmicevali smo sve gušće tragove snijega, koji se konačno počeli spajati u čitave sniježne pokrove tako, te stignuvši na Lič (glavni kolodvor), nadjosmo isti u bijelom rahu. Kako je vlak teško svladavao uspone iz kršnog primorja u brdine, to smo se istom u 12 sati u noći našli na odredištu.

Tu smo bili uljedno primljeni od glavarista stanice g. Slepčevića, oduševljenog ljubitelja prirode i planinara, pa smo kod njega i odsjeli do slijedećeg jutra. Bilo nam je ugodno značiti, da u ovom osamljenom kraju ima osoba koja nas razumije, a koja će mnogim turistima da pruži zaklon, a i nužne upute o dalnjem putu.

Ne našavši gorske drugove na određenom mjestu, bilo nam je malo začudno, ali budući je drugog dana osvanulo maglovito zimsko jutro mogli smo si to donekle protumačiti. (Kasnije su u istinu ustvrdili naši gorski drugovi, da je prvoga dana t. j. 10. kod njih snježilo).

Prevareni onim mirijadama zvijezda prošle večeri, nismo ipak klonuli, već smo krenuli oko 7 sati spram vrha (u protivnom slučaju mislili smo u to doba biti već na vrhu, htijući preteći sunce).

U pratnji vodiča spustisimo se u one guste šume, došav doskora na nešto širji put, koji se milovidno povlačio kroz zanimljiv sniježni kraj, a kojeg smo doskora napustili, našavši se odjednom na kraj markiranog kamena, gdje se na lijevo odvajao prilično strm nogostup.

Kružeći njime u raznim smjerovima, domogli smo se sa nemalo napora prvog gorskog zida t. j. predzidja Medvedjačkoga napustiv davno markiraciju — koja iako je još dosta izrazita, prilično je rijetka — jer je naš vodič htio, da po mogućnosti skrati put.

Sa tih prvih klisura imali smo još donekle pogled na zanimivu okolicu Liča dok smo se poslije spustili spram uleknine pod samim Medvedjakom, pa dalje stazom koja prelazi kroz nju, bili smo obavijeni sniježnom maglom, uza sva nastojanja onih mnogih klišurastih vrhnaca, da ju rasprše. Obilazeći rečenom stazom podnožja, verali smo se doskora prema glavici preko njezinih kršnih stijena, na kojima se opažaju ne crveni

znakovi, već više ljubičaste mrlje — po tvrdnji vodiča — stare markiracije.

U navalni magle dospjeli smo u 8.30 na vrh, koji po svojem izloženom položaju i posebe bez rašča, mora pružati divan razgled.

Budući su se magle nad nama raspravale — prepustajući nešto blještavog svjetla — proboravili smo oko pola sata u beznadnom čekanju dok konačno opomenuti snježnim pahuljicama — zabilježiv si prije toga svoja imena — spustisimo se oko 9 sati istim putem.

Pri silazu nalazili smo medju stijenjem urasle odporne, mnogolističave biline — slična onima sa Učke — pa smo si te pomjeli kao jedinu uspomenu na Medvedjak, premda je spomenuti glavar stанице tvrdio, da se već u to doba može naći na vrhu, s primorske strane — ciklama, što gotovo nismo htjeli vjerovati.

Stignuv na Lič u 10.30 iza prilično napornog puta, bili smo ipak zadovoljniji tim više, što smo u 11.20 mislili put naših Lokava.

Rastajući se s vodičem izjavio je ovaj, da je uvijek spremjan voditi svakog planinara i to uz naplatu od K 80, a što držimo da nije pretjerano, budući je put dosta naporan. Vodić se zove Tomo Šubat, dječak od 16 godina vrstan poznavać svih okolnih puteva i kratica.

Jureći malo kasnije vlakom spram srca Gorskog Kotara t. j. našeg sjedišta uživali smo u pogledu na sježne krajeve Ličkog polja, pa na zanimljivu kotlinu Lokava, dok oko podne ne stignusmo na stanicu Lokye. Prosljedivši kroz naš uvijek zanimivi Golubinjak, našli smo se u krugu svojih drugova, koji su bili vrlo iznenadjeni našim dolaskom.

Da nam se donekle oduže za svoj izostatak, priedili su nama u počast klizalačku zabavicu u tako zv. Gorici, tom zadnjem dijelu ceste, što silazi sa Slemenom te je glavno klizalište naših lokvarske športaša. Premda duljina ne iznosi više od 200 m, to se za čitavo vrijeme klizanja juri kamenitom, vrlo romantičnom presjekom sa neko par zavoja, a pogoduje li snijeg t. j. kad je dobro sanjalište, znajući športaši na rodilima i skijama da dokuče i sam most Lekvarke, što znači produžiti vožnju za barem 50 metara.

Naš izvještaj o vrlo zanimljivom putu na Medvedjak oduševio je naše drugove u Lokvama, te je u njih živa želja da posjete tu planinu, pa ćemo imati s vremenom prilike da im poslužimo kao vodići, a u glavnom, da posjetimo i opet Medvedjak, ne bili se tako upoznali s njegovim vidikom.

M. Malnar.

Nove podružnice Hrvatskog planinarskog društva. Svakim danom opaža se sve to veći interes za planinarstvo u nas. Dokazuje to veliki porast članova našega društva iz

svih hrvatskih krajeva i osnutak novih podružnica Hrvatskog planinarskog društva.

Spomenuli smo nove podružnice u Lökama, na Sušaku i u Zlataru, a danas možemo javiti oživovorenie podružnica u Sarajevu i Zagrebu.

U Sarajevu je osnovana podružnica »Bjelašnica« dne 8. o. mj. i tako se ostvarila davna želja maticе u Zagrebu, kao i hrvatskih planinara u Bosni. Kako su nam slabo poznate prirodne krasote Herceg-Bosne! Udaljenost još ne bi bila toliko tome kriva, koliko nepoznavanje tamošnjih prilika i pomanjkanje ljudi, koji bi nam bili poznati i koji bi nas upućivali i vodili.

Sada će i ta ograda pasti. U šeher-Sarajevu je naša podružnica, dio našega organizma, na koji se možemo oslanjati, koja će nas primiti kao svoje, a kojoj ćemo mi pružiti sve što možemo da je ojačamo i da zajednički poradiamo o procvatu i napretku Hrvatskog planinarskog društva onkraj Save.

Pozdravljamo našu posestrimu i radujemo se njezinom životu!

U privremenim upravnim odborima izabrani su: Predsjednik: Milan Leinert, profesor, tajnik: Ivan Rendeo, profesor; blagajnik: Rikard Ješke, poštanski savjetnik; odbornici: Ilija Dizdarević, učitelj i Stipo Sukić, bankovni činovnik. Poslovnica podružnice: Sarajevo, Mustajbegova ulica 2a.

Podružnica u Zagrebu osnovana je 6. lipnja pod imenom »Sljeme«. I to je korak naprijed u razvitku našega planinarstva, jer

će ta organizacija znatno pomoći središnjici koja je preopterećena poslom. Naročito će biti zadaća zagrebačke podružnice, da se brine o uređenju Medvednice (Zagrebačke gore) i okolišnih planina. Kako su u odboru uz iskusne planinare i mladi agilni planinari, to je razvitak i uspješan rad podružnice osiguran.

Upravni odbor: Predsjednik: Ervin Köröskeny, blagajnik gradskog potrošačinskog ureda; tajnik: Amolf Fürst, priv. činovnik; blagajnik: Franjo Gönz, priv. činovnik; odbornici: Dušan Jakšić, željez. činovnik i Franciska Simon. Poslovnica podružnice nalazi se u Mesničkoj ulici broj 10 kod g. Köröskenyja, a društveni sastanci obdržavaju se svakog četvrtka u 8 sati na večer u posebnoj prostoriji gostione Rebrnjak, Draškovićeva ulica 60.

Glavna godišnja skupština Hrvatskog planinarskog društva održati će se u četvrtak dne 21. lipnja u pol 9 sati na večer u prostorijama »Trgovačkog doma« Jurišićeva ulica 1 sa slijedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika.
2. Izvještaj tajnika.
3. Izvještaj blagajnika.
4. Izvještaj nadzornog odbora.
5. Podijeljivanje apsolutorija upravnom i nadzornom odboru.
6. Predlog o povlaštenju članarine i upisnine.
7. Izbor petorice članova upravnog odbora.
8. Izbor nadzornog odbora.
9. Eventualija.

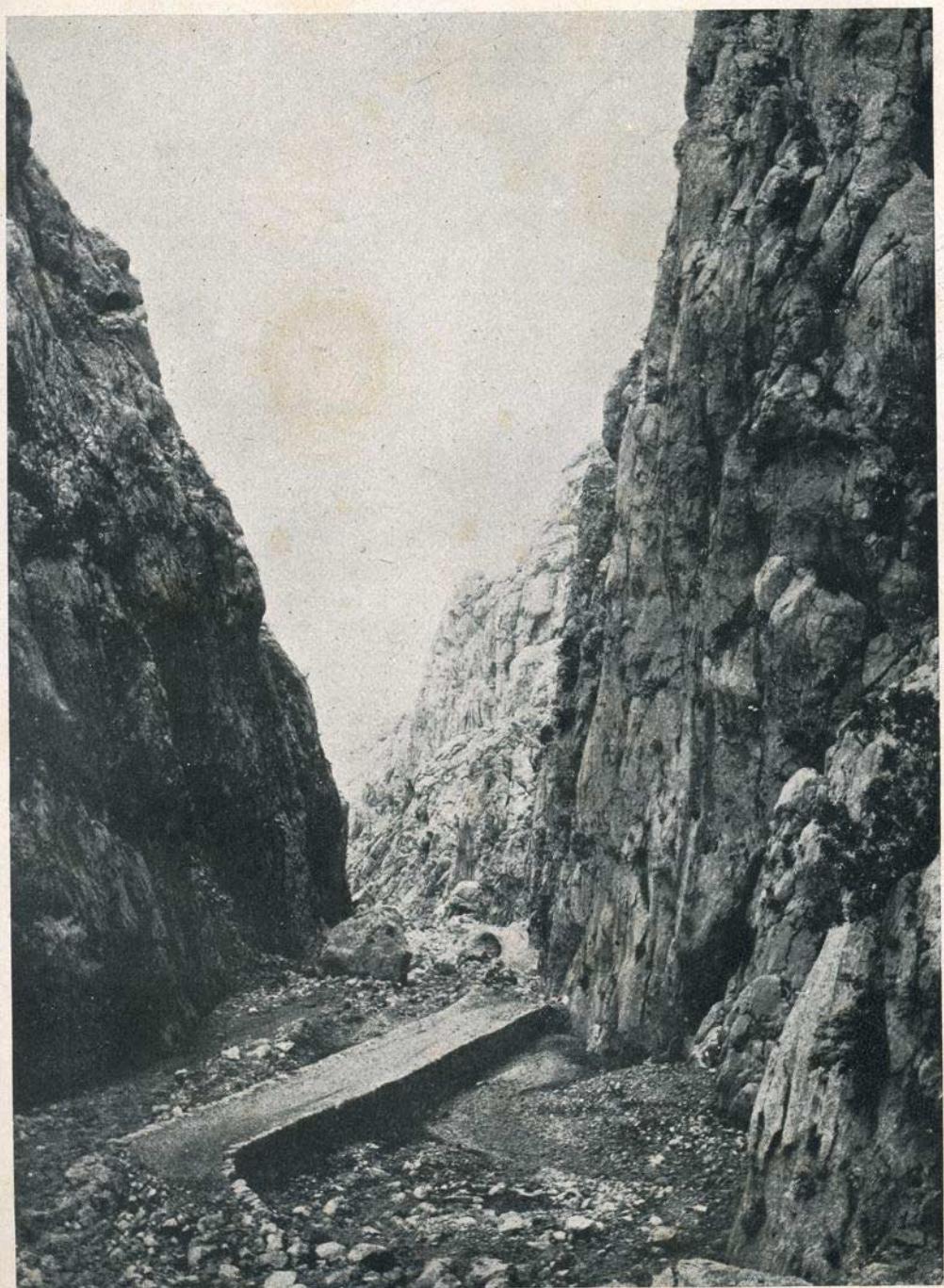
PLANINARSKE VIJESTI.

Turistička izložba u Bugarskoj. Prošli mjesec bila je otvorena velika planinarska izložba u Plovdivu u srcu južne Bugarske ili nekadašnje Istočne Rumelije, i to u dvorani tamošnje kočarske oblasti. Na izložbi se je nalazio oko pet stotina raznih turističkih predmeta, poglavito fotografija iz svih krajeva južne Bugarske, a donekle i iz krajeva ostale Bugarske. Svakome predmetu dodan je točan tumač sa potrebnim bilješkama. Izložbu je priredila u sporazumu sa centralnim turističkim Savezom u Sofiji planinarska podružnica ili po bugarski Klon Kaljanov vrh, koji se zove po bugarskom caru Silepom Ivanu. Izložbeni predmeti prikazuju sistemske krasote pojedinih predjela cijele skoro Bugarske, poglavito pak od mnogih skoro nepoznatih još i sa svojim starinama na glasu krajeva. Na taj način će ta izložba mnogo doprinijeti poznавanju do sada još mnogih slabo poznatih i pristupnih krajeva, te nekih planinarskih osobina i tu-

rističkih krasota Bugarske. Ova je izložba primljena sa mnogo zanimanja i simpatija koli od plovdivskog stanovništva, toli i od cijelokupne bugarske štampe, te je bila mnogo posjećena. Uz fotografije, koje su bile glavni temelj izložbe, bili su izloženi i razni drugi predmeti, koji zasjecaju u turistiku, tako razni nacrti, planinarske karte, vodiči, razni turistički prizori, planinarske literaturu iz cijele Bugarske itd. Bugarsku javnost je ta izložba nada sve zanimala još napose i zato, jer su tamo bili izloženi i razni predmeti te fotografije iz onih bugarskih krajeva, koji danas više ne pripadaju Bugarskoj, poglavito iz divljih i divnih mačedonskih brda i krajeva, koje danas još uvijek nastava bugarsko pučanstvo i za koje se ne prepozna još bori bugarska makedonstvujuća stranka.

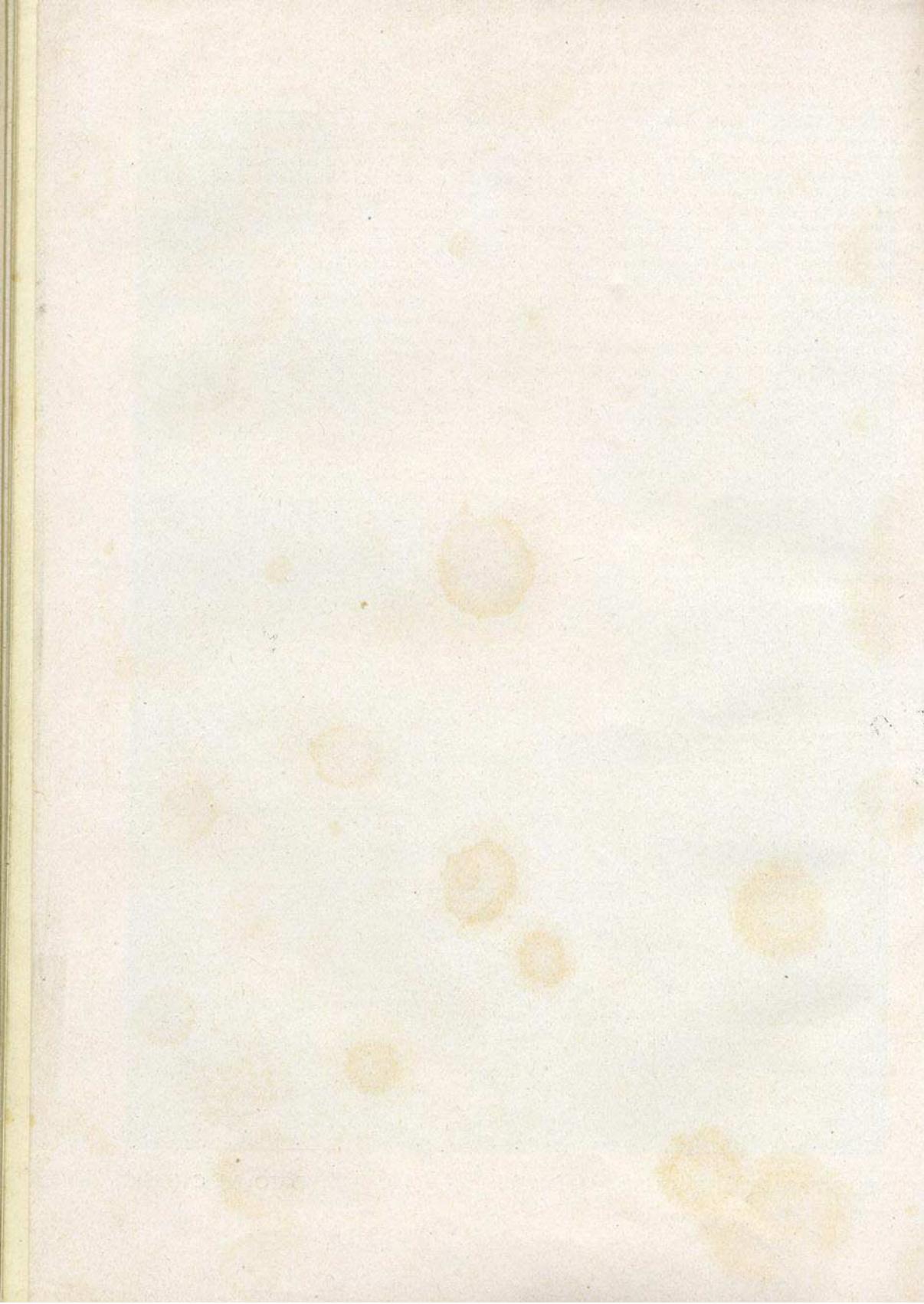
Dr. B.

Turistika u Italiji. Nakon rata se je i u Italiji, toj par excellence turističkoj zemlji,

VELEBIT: PARTIJA IZ VELIKE PAKLENICE

FOTO: VJ. CVETIŠIĆ

ponovo podigla turistička na visoki stepen, kako je to ondje bilo i prije. U Italiji je turistička u uskoj vezi sa savezom društava za promet stranaca, koje podupire moralno i država i državne željeznice, koje imadu kod toga ne malu korist. Kad sam bio nedavno na međunarodnom olimpijskom kongresu u Rimu, bili smo svi članovi tog kongresa odmah upućeni u tamošnje društvo za promet stranaca — Assoziazione nazionale Italiana per il movimento dei forestieri Pro Italaia, koje nam je društvo odmah dostavilo svakome lijepi i najnoviji plan grada Rima te mnogobrojne brošure sa ilustrovanim opisima pojedinih najljepših krajeva Italije. Društvo je utemeljeno g. 1901., te je spojeno sa svim turističkim društvima u jedan savez sa 18 podsaveza i preko stotine društava. Sjedište mu je u Rimu Piazza Montecitorio, a poslovница u Via Colonna 52, koja je uvijek puna mnogobrojnih stranaca, te je otvorena cijeli dan za razne informacije. Tamo se nalazi i redakcija lijepog beletrističkog turističkog časopisa »Italia«, koji donosi lijepo turističke ilustracije iz raznih krajeva Italije.

Kako ide društvo u susret strancima vidi se i po tome, da smo svi mi članovi međunarodnog olimpijskog kongresa postali počasni članovima talijanskog Društva za promet stranaca za cijelo vrijeme našeg boravka u Italiji. Društvo je izdalo raznih turističkih brošura osim na talijanskom i na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku te razne umjetničke albume rimskih starina. I mi smo dobili jedan takav album reprodukcija glasovitog rimskog gravera Giovana Battiste Piranesa iz osamnaestog stoljeća, iz kojih se vide rimske glasovite starine iz onog doba, kako su se još bile sačuvane.

Osim Društva za promet stranaca postoje i u Italiji i Ured za putovanje po Italiji — Ente Nazionale Industrie Turistiche, koji ured imade svoje podružnice ne samo po cijeloj Italiji, nego i po cijeloj Europi, Sjevernoj i Južnoj Americi i Egiptu. I ovaj ured izdaje razne brošure na raznim jezicima, te nastoji da ide strancima na ruku za putovanja po Italiji. Podružnice tog ureda u inozemstvu imadu pravo kao kakove putne agencije izdavati karte i pribavljavaju putnicima sve pogodnosti što se tiče putnika, inozemnog novca, revizije, i carine prtljage, osiguranje prtljage, rezerviranje putnih karata noćnih vagona i sobe u hotelima. Sve informacije davaju se drage volje i badava. Osim toga imade taj ured i u Švicarskoj i Francuskoj posebne dopisne agencije kod raznih banaka i trgovackih agencija, koje vrše istu službu kao ostali takovi uredi. Za turističku u Italiji važan je faktor i talijanski Touring-Club, koji broji do 200.000 članova po Italiji i inozemstvu. Članovi imadu za pet lira godišnje razne pogodnosti kod putovanja, te dobivaju društvene karte i edicije badava, poglavito sva-ke godine almanak te vodiće i karte po raz-

nim dijelovima Italije. Enit ili kratica za E. N. I. T. izdao je za ovu godinu i planinarski koledar Calendario del turista in Italia, u kojem se nalaze sva zgodna mjesta za turiste, te ljetovališta, kupališta, ujedno sa označkom u koјe su vrijeme najzgodnija za posjetiti. Tu su označene klimatske stacijs, alpinski krajevi, tridentinski krajevi, naše hrvatsko Primorje sa Istrom, Dalmacija, Apensinske partije, razna kupališta i njihove vrste ljeičenja, kupališta na ligurskoj i napuljskoj rivijeri, te naša bivša kupališta i ljetovališta na Jadranskom moru. Napose su još označena mjesta za zimske športove i boračak u sanatorijima za zimske sezone.

Što se željezničkog i parobrodarskog prometa po Italiji tiče, može se već konstatovati, da ide sve vrlo dobro i točno. Zgodno je da su svi vlakovi u velikim stanicama općinstvu na dispoziciju već po jedan sat i više prije odlaska, tako da se svako može na vrijeme udobno smjestiti i za svoje mjesto pobrinuti. Jedina je neprilika što je na velikim kolodvorima na postaji uvijek po više vlakova, a nema konduktora ni za lijek dok vlak ne kreće. Tko nezna jezika te se nezna sam informirati, vrlo lako udje u krivi vlak. Jer na istoj strani obično stoje svi vlakovi koji kreću istim smjerom. Jedan je osobni, jedan je brzi, drugi direktni, a treći ekspresni. Kad je vlak već u kretanju, eto taj najedared konduktora sa kontrolorom a s njima i po dva karabinijera. Sad se često desi, da su mnogi putnici ušli u krivi vlak, na pr. u brzi namjesto u obični, te onda moraju nadoplaćivati ili na prvoj stanicu izaći, što se je često dogodilo vojnicima, koji su ušli u brzi voz, a morali bi poći osobnim vlakom. Neće li se pokoriti, eto ti odmah karabinijera koji odmah uređuje. Zgodna je institucija da se karte mogu u gradu unaprijed kupiti i da se izdavaju direktno za brzovlake na velike daljine. Ja sam tako dobio u Napulju direktno kartu do Postojne ili kako je sada nazivlju Talijani »Postnumia(!)? jer su sva naša mjesta potalijaničili. Badava sam pitao i tražio našu Ilirsку Bistrigu kod Sv. Petra, gdje sam se nakonio zadržati. Talijani su sad prekrstili prijašnju stanicu Ilirska Bistrica — Trnovo u Terra Nova — Besterce! Prema većoj udaljenosti stoji željeznička karta razmijerno manje, a vrijedi na više dana. Tako je moja karta vrijedila devet dana sa pravom putovanje tri put prekinuti. Kod prekidanja putovanja ne pita te niko gdje si bio niti se ne mora to javiti na stanicu ili kakovom kontroloru. Jedino se javlja na izlazu da će se karta zadržati, jer da će se putovanje prekinuti. Glavno je da se ne prekoraci devet dana. Na taj način se pogoduje turističkim svijetu, te nema nikakovih sekatura, kao što se i sa putnicom i carinom više tako strogo ne postupa, a talijanske su oblasti prama strancima vrlo obzirne i fine, jer dobro shvaćaju važnost turističkog prometa, koji nosi zemlji milijone stranog ka-

pitala. Jer već sada sve vrvi po Italiji od stranaca. Dolaze pak najviše putnici sa teškom valutom, poglavito: Amerikanci, Englezzi, Svedi, Švicari i Francuzi, dok stranci sa slabom valutom skoro sasvim isčezačaju. Takodjer nisam opazio pretjerano prosjaćeњe, kako je to nekada bilo u Italiji, niti preterivanja cijena, makar da je naravno za našu valutu u Italiji sve vrlo skupo. Zgodno je uredjeno da se posluža u hotelima i go-

stionama ubire zajedno sa računom, kao u Francuskoj, Švedskoj, Češkoj i u nekim drugim naprednjim državama, te na taj način nije gost izvršen napastovanju sa strane ljudi od posluge, kako je to takodjer u Italiji prije bivalo. U svemu dakle nastoji sa danja moderna Italija, da svojim turistima i putnicima udesi što ugodniji boravak u svojoj zemlji, od česa naravno samo njoj ostaje najveća korist.

Dr. F. Bučar.

PLANINARI! Ovih je dana izašao ukusno opremljen „**Vodič na Plitvička Jezera**“, što ga je sastavio i pripremio poznati naš planinar i fotograf g. D. Paulić. Solidni i savjesni rad g. Paulića poznat nam je već od prije, pa tako i ovaj vodič nosi sva obilježja njegovih prvašnjih radova na polju planinarstva. Vodič sadržaje $7\frac{1}{2}$ štampanih araka žepnoga formata, urešen je sa jednim umjetničkim prilogom izrađenim po gospodini Paulić, zatim donaša još 29 prekrasnih fotografija iz cijelog okoliša plitvičkog. Osim toga priložene su mu 4 karte i to dvije Plitvičkih Jezera, jedna željeznička i jedna karta cesta i putova onoga kraja.

Vodič obasiže sve upute koliko za sama Jezera, toliko i za bližu i dalju okolicu, donaša sve pristupe kolne, automobilske, željezničke i pješačke, nadalje detaljne opise pojedinih jezera, njihov postanak, njihovu faunu i floru, klimu, razne izlete po jezerima, pa u bližu i dalju okolicu. Donaša upute o hotelima i inim gostionama, jednom riječi sve što je od potrebe, da planinar znade i da bude dobro upućen. Kako je sada sezona za izlete na Plitvička Jezera u punom jeku, preporučamo svima, a napose onima, koji još nisu bili na Plitvičkim Jezerima, da si djelo nabave, jer će im na njihovom putu zbilja biti dobar drug i vodič.

Vodič je izdala Nakladna zadruga Hrv. Planinara, a prodajna mu je cijena za članove H. P. D. 32 Din., za nečlanove 40 Dinara.

SADRŽAJ: B. Gušić: Duž južnoga Velebita. (Str. 49.). — Gi. J.: Na Triglavu. (Str. 61.).

— J. Poljak: Krš. (Str. 67.). — Naše slike opis. (Str. 73.). — Društvene vijesti. (Str. 73.). — Planinarske vijesti. (Str. 76.).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne Zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu.

Odgovorni urednik: Dr. Josip Poljak.

Tisk: Tiskara »Merkur« d. d., Zagreb.